

geníja

ERJAVEC

ŽIVALSKÉ
PODOBE

 e-knjiga.si

Genija d.o.o.
1000 Ljubljana, Litijska cesta 12/a
Telefon: 051 415 616
Splet: www.genija.com
E-pošta: info@genija.com

Fran Erjavec
Živalske podobe

Za založbo: Neja Jarni
Uredila: Blanka Jarni
Računalniška postavitve: Dubravko Gecan
Ljubljana, 2012

©Genija, d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32

ERJAVEC, Fran, 1834-1887
Živalske podobe [Elektronski vir] / Fran Erjavec. - El. knjiga.
- Ljubljana : Genija, 2012
Način dostopa (URL): <http://www.e-knjiga.si>
ISBN 978-961-280-125-0 (ePub)
ISBN 978-961-280-126-7 (mobi)
262667776

Fran Erjavec

Živalske podobe

2012

Vsebina

Mravlja	7
Rak.....	19
Žaba.....	53

Tudi za brezplačne knjige veljajo avtorske pravice.

Vsa besedila na portalu e-knjiga.si so objavljena z dovoljenjem avtorjev, oz. lastnikov avtorskih pravic.* Pridobljena dovoljenja za objavo in distribucijo ima izključno portal e-knjiga.si. Prenos e-knjig, besedil ali slikovnega materiala za katere veljajo avtorske pravice, na druge spletne naslove ni dovoljeno.

Za osebno uporabo naše e-knjige lahko uporabljate neomejeno. Namesto nepooblaščenega razmnoževanja datotek prosimo, da vsako novo kopijo prenesete ali delite neposredno s našega portala. Na ta način boste prispevali k nadaljnjemu razvoju spletne knjižnice e-knjiga.si.

**za besedila, ki so v javni lasti dovoljenja za objavo niso potrebna. Javna last je oznaka za vsak izdelek, za katerega nihče ne uveljavlja lastniških pravic. Še vedno veljajo avtorske pravice za grafično podobo in računalniško postavitev knjig objavljenih na portalu e-knjiga.si*

Mravlja

Pomladansko sonce pripeka in pregreva mravljišče na kraju smrekovega gozda, iz katerega je sneg zvečine že zbežal pred sončnimi žarki; in vendar je mravljišče še mrtvo, kot da bi bila kuga pomorila njegove prebivalce. Le ene mravlje ni videti, vse še spe v gorkem stanu, kjer se skrčene tišče druga druge. Kakor silna vojska kralja Matjaža v votlem hribu, čakajo tudi one povelja od zgoraj.

Pa sonce pripeka bolj in bolj in eden zaspancev se prebudi. Vzdigne glavo iz črne trume in z zaspanim očesom pogleduje okrog sebe – vse še spi. Ali se je zmotil? Ali še ni čas, vzdigniti se z ležišča? Pa saj vendar čuti, kako puhti gorkota od zgoraj. Iztegne torej nožice, pomane si oči in še na pol zaspan se napravi iti gledat, ali je že čas zapustiti gorke posteljo, v kateri je že štiri mesece tičal. Gre po veliki cesti, pa ne more dalje; trdne barikade ali zapaha, katere je jeseni sam pomagal napravljati, jezijo mu zdaj pot. Nekaj časa hodi okoli male trdnjave in išče kako majhno špranjo, da bi se skozi njo splazil, pa ni je dobiti. Jesen zgrabi brunce in si prizadeva ga izdreti, vleče in vleče – pa ničesar ne opravi; popade drugo, tretje, pa vse njegovo upiranje je zastonj. Vse je umno in trdno sezidano, kakor bi moralo trpeti do sodnega dneva.

Nejevoljen gre tedaj nazaj in grabi s čeljustmi prvega zaspanca, na katerega po sreči naleti, za vrat in ga strese. Zaspanec se prebudi in debelo gleda, kakor bi hotel reči: »Da bi te zlodej! Kaj mi hočeš?«

Ta ga pa začne s tipalnicami tipati in božati – in zaspane je predramljen in v trenutku ve, kaj mu je početi. Oba gresta druge budit. Kmalu jih je deset na nogah in vsi gredo na barikade, katere se združeni moči desetih korenjakov več ne morejo ustavljati. Pridejo ven, sonce jih skonca blešči, pa se ga kmalu privadijo in želodec, kateri je čez in čez z debelimi pajčevinami preprežen, se tudi močno oglaša. Utolažiti ga, poiščejo si kake sladkarije in zraven se od veselja na glavo postavljajo, trgajo in druge burke uganjajo. Potem gredo domov in tu je kmalu vse na nogah: kot hudournik vro ven pri vseh vratih in na mravljišču se vse giblje in mrgoli, kakor voda, ki v kotlu vre in kipi.

Ko so se vsi prepričali, da se je pomlad že vrnila, in ko so se na soncu popolnoma ogreli, jih gre nekoliko na dno stanišča. Tu leži v dobro zavarovanem kraju kupček drobnih belih zrn, drobnejših od prosa. To so jajčeca, katera so babice preteklo jesen izlegle. Matere so kmalu pomrle, delavci so pa jajčeca spravili na varen kraj in zdaj o gorkem vremenu hite z njimi na mravljišče, da jih toplo sonce ogreva in jih obudi k življenju.

Ker smo zgoraj nekaj omenili o delavcih, moramo natančneje pregledati prebivalce mravljišča.

Poleti najdemo v vsakem mravljišču troje živalic. Prve so moške mravlje, ki se od navadnih mravelj ločijo le po perutnicah, potem najdemo babice, ki so večje kakor moški in tudi krilate. Zadnjič so navadne mravlje, ki nikoli nimajo perutnic. Teh je največ, te tudi navadno le mravlje imenujemo, ker moški in babice

sploh ne hodijo iz mravljišča, ampak so le doma in navadne mravlje jim strežejo, donšajo jim jed, zidajo tudi pohištva itd., z eno besedo, one skrbе za vso naselbino. To so delavci, kateri nimajo nobenega spola.

Navadno meseca velikega srpana vzletijo moški in babice iz mravljišča in se dvignejo v zrak, kjer se semtertja švigaje ženijo. Ko so nekoliko časa od veselja pijani okoli frkali, popadejo na tla. Moški, ki niso zdaj za nobeno drugo rabo, kmalu poginejo; babice pa že delavci čakajo. Brž ko katero zagledajo, jo zgrabijo, ji položijo perutnice in jo tirajo slovesno v stan. Nekaj delavcev ostane za stražo vedno pri babicah, jih pridno pita in jim streže na vso moč, ker one so zdaj upanje vse naselbine, brez njih bi rod pomrl.

Ko začno babice jajčeca leči, so že pripravljene delavci, ki nosijo jajčeca v nalašč za to odmenjen kraj in jih lepo uredijo. Babica potem tudi kmalu umrje, le malokatera zime ali celo pomladi učaka.

Po ženitvi delavci vse babice, kolikor jih morejo uloviti, tirajo domov. Seveda se tudi marsikatera izgubi; ta si potem sama perutnice iztrga, zleze pod kak kamen ali v kako luknjo in napravi ondi novo samostojno naselbino.

Pomladi je prva skrb delavcev jajčeca na sonce nositi; če je sonce prevročē, hite z njimi v mravljišče v prvo nadstropje, potem v drugo itd.; proti večeru pa, ko sonce že medli, jih nosijo zopet kvišku in naposled, ko se je sonce že skrilo, neso jih zopet v dno na odmenjeno mesto, zapahnejo zopet vse duri, postavijo k vsakim vratom stražo in trudna družina gre k pokoju.

Noč je minila, zlato sonce je že izšlo. Tudi v mravljišču se je jelo gibati, straža odpahne duri in pokuka ven, pa gosta megla pokriva zemljo, vreme je neprijazno in kmalu začne deževati. Straža

zapahne zopet duri, zadela vse špranje in gre v stran. S tipalnicami ošvrka vsakega, katerega sreča, ta se precej obrne in oba gresta naznanjat vreme. Tipalnice švigajo od kraja do kraja in kmalu ve vsa družina, da dežuje in da bo treba danes ostati doma.

Pa pridna mravlja nikoli rok križem ne drži. Čeravno dež zunanja dela ovira, vendar je doma eno ali drugo reč treba popraviti.

Tu se je steber, ki je dozdej podpiral strop, podrl, treba ga je nanovo postaviti. Pot, ki pelje v drugem nadstropju do malih vrat, se je pozimi tu in tam zasula, treba bi jo bilo odtrebiti in v gornjem nadstropju bi bilo tudi potreba še ene nove. Vse to mora biti storjeno še danes.

Pridno se lotijo dela, postopača med njimi ni videti; v tem kotu eden s čeljustnicami koplje in rahlja zemljo, drugi jo odnaša, tam zopet tretji postavlja trden zid in včasih pride tudi polir pogledat, kako gre delo od rok. Če kaj ni dosti trdno, morajo podreti in iznovega začeti.

Pa po trdem delu je tudi dobro počivati, to vsak dobro ve in nobeden mravlji ne bo zameril, če si od dela malo oddahne in svojemu želodcu kaj boljšega privošči.

Vsako mravljišče ima nekaj tujih drobnih živalic v svojem stanu. Imenujemo jih zeliščne uši, ker so res ušem podobne, in vsakdo jih je že po bezgu ali po kaki vrbi laziti videl. Tem živalcam so mravlje posebno dobre, nosijo jih na sonce, gleštajo jih in jim strežejo, kakor le morejo, tudi hrane jim donajajo in rajši same stradajo, da le njih živinica pomanjkanja ne trpi. Te uši so res domača živina vsega mravljišča, od katere dobiva sladek užitek. Te živalce imajo namreč na hrbtu dvoje cevi, v katerih se nabira neka sladčica, po kateri mravlje posebno hrepene. Ko pride mravlja do uši, ji se začne prilizovati, boža jo in gladi s tipalnicami toliko

časa, da izpusti uš po vsaki cevi kapljico one sladčice, katero mravlja željno posrka. Tako gre mravlja od ene uši do druge, da ima dosti. Uši so pa tudi rade pri mravljah, saj se jim nič hudega ne zgodi, mravlje lepo zanje skrbe, kakor kmet za svojo molzno živino; in res, kar je kmetu krava ali ovca, to so mravlji te uši.

Naše mravljišče je imelo svoje dni na dveh lepih pristavah veliko te molzne živinice. Na dveh hrasteh namreč, ki sta stala blizu mravljišča, je prebivalo veliko teh uši in mravlje so jih pogostoma obiskovale, dve trdo uglajeni stezi sta peljali do hrastov in poleti ob lepem vremenu je romala nepretrgana vrsta mravej k hrastoma – ali zdaj je to vse minilo.

Lansko pomlad, bil je prvi lep pomladanski dan, ko so prvič mravlje prišle na sonce in so hotele iti gledat, kaj njih živinica dela – ali kdo popiše njih osuplost in njih strah, ker jojmine prejoj – hrastov ni bilo več. Posestnik gozda ju je pozimi posekal in z njima so šli najboljši in najslajši dohodki mravljišča rakom žvižgat.

Zdaj imajo pa le malo živinice več, kar je doma v hlevu, in še en češminjev grm jim je ostal – vse to je senca proti prejšnjemu posestvu.

Topli pomladanski dnevi, ki se zdaj vrste, so vzbudili življenje v jajčecih, ki so dozdej pri miru ležala na mestu, na katerega so jih delavci spravili. Začnejo se gibati in iz vsakega jajčeca zleze črvič ali gosenica. Pridnim in skrbnim mravljam da to posebno veliko opraviti, ker družina se je hudo pomnožila in novorojenci imajo vedno lačne trebuhe in le gledajo, kje bo kaj ugrizniti. Ker si sami še ne morejo poiskati potrebnega vsakdanjega kruha, jim ga donašajo mravlje pridno od jutra do hladnega večera. Doma je vedno sto in sto ust odprtih, ki željno pričakujejo svojih strežnic.

Mravlja prinese hrano v čeljustih in črvič odpre svoja usta na široko in zija kakor žejni srakoper v gnezdu. Mravlja ga pita pomalem s prinesenim jedilom, katero kakor blisk izgine v požrešnem žrelu. Ko bi to dolgo trpelo, moralo bi biti vseh mravelj konec. To je še njih sreča, da trpi to pitanje le nekoliko dni, ker potem se leni trebušniki zapredejo s tanko kožico in iz gosenic postanejo bube ravno tako, kot se zapredejo svilodi v kokone.

Te bube ljudje navadno imenujejo mravljina jajčeca in jih nabirajo za ptiče, katerim ta hrana posebno tekne. Bube se morajo pa poprej v soparu zadušiti, sicer bi nabiralcu čez nekoliko dni kašo upihale.

Mravljam je kaj zelo všeč, da so ti požeruhi upokojeni, ker zdaj se morejo oddehniti in tudi zase bolj poskrbeti, posebno pogosto hodijo zdaj k ušem v vas, vse je zopet veselo in zadovoljno.

Pa to prijetno življenje trpi le nekoliko dni, ker potem se začnejo bube zopet premikati in iz tenke kožice prikobacajo mlade mravlje. Torej se zdaj mravlje zopet bolj doma drže in pazijo na bube. Ko mislijo, da je prišel čas, pretrgajo s čeljustmi lahko tanko kožico na onem koncu, kjer ima mlada mravlja glavo. S pomočjo strežnic se izmotajo mlade mravlje iz tesnih celic, pa so še slabe in neokretne. Po vsem životu se jih drži ozka srajčica iz tanke bele mrenice in starejše mravlje jim slačijo to srajčico počasi in skrbno, da bi mehkih udkov ne ranile. Ko so te zadnje vezi odpravljene, jim dajo precej kaj dobrega jesti in potem, ko so se pokrepčale, jih vodijo po mravljišču in jim razkazujejo vsa kota in poti, ker zdaj bodo morale same zase in tudi za druge skrbeti. Iz jajčec so se izvalile razen navadnih mravelj tudi moške mravlje in babice, katere nikoli iz mravljišča ne gredo, torej jim morajo delavci donášati potrebnega jedila.

Novinci so kmalu spoznali svoje dolžnosti in se privadili službe in vsa družina živi veselo in srečno iz dneva v dan.

Ali komu se sreča vedno smehlja? Velikokrat pride nesreča, ko se je nobeden nadejal ni. Neko jutro, ko so mravlje komaj vstale in so še na pol zaspane lazile po mravljišču, prilomasti ena, ki je že zgodaj vstala in že na ogledu bila, na mravljišče, veselje se ji bere na obrazu, hitro ošvrka nekoliko sestre in kmalu je vse na nogah. Več kakor tretjina družine odide urno proti kolovozu, ki je peljal skozi gozdič.

Mravlja, ki je prinesla prijetno novico, jim kaže pot. Zdaj pridejo na pot in hitro obsujejo poljsko miš, katera je ležala mrtva na sredi pota. To je bil obed, kakršnega še ne, kar so slekle bele srajčice nedolžnosti!

Ali kjer je sreča, tam je tudi nesreča, in nesreča je prišla za mravlje zdaj v podobi kolesa na samoležnem vozičku, katerega je star mož s plevelom naloženega pred sabo peljal. Levo kolo gre ravno čez miš – in kjer je pred enim trenutkom bilo še vse živo, je zdaj ostudno mrtvišče. Skoro vse mravlje so potrte od kolesa, katerega je nemila usoda ravno zdaj pripeljala mimo. Le malo jih je odneslo pete in te zdaj beže od nesrečnega kraja, sredi peljejo tudi kakega ranjenca, katerega je kolo po sreči zgrabilo le za kako bedro in mu pustilo vsaj še celo glavo.

To je bila velika izguba za našo družino. Kdo bo zdaj babicam stregel in moške redil, ker peščica srečnih, kateri so splošni uimi ušli, je premajhna, da bi mogla opravljati vsa dela? Del in opravil je na kupe, delavcev pa malo.

Preplašeni pribeže v eni sapi ostali domov in naznanijo sestram strašno prigodbo. Velika žalost obide družice, s pobitim srcem obžalujejo svoje sestrice, katere jim je nemila usoda vzela

tako zgodaj. Pa mravlja tudi v žalosti ne izgubi poguma in si ve iz vsake stiske pomagati.

Ko drugo jutro zarja prepne nebo, so naše mravlje že vse na nogah, nekaj posebnega danes tuhtajo, ker tako nemirno semtertja tekajo in se pogostoma s tipalnicami ližejo. Ena, ki je tudi nekoliko večja mimo drugih, ima posebno veliko opraviti, vedno šviga od enega do drugega in jih pregleduje, kot general svoje vojake, predno jih pelje v ogenj.

Zdaj se vzdigne črna truma, straže odpro vrat na široko in kot hudournik se vsuje četa po mravljišču. Le malo, kar jih je pri baticah za postrežbo in pri vratih za stražo neobhodno potrebno, je doma ostalo, druge so se vse vzdignile. Zunaj zleze ona velika mravlja na bilko in od ondod pregleda še enkrat svojo armado, potem jo povede nizdol v gozdič.

V tem gozdiču, ne daleč od našega mravljišča, je stanovala druga manjša družina mravelj, ki so se od naših črnih ločile le po barvi, bile so namreč rjave. Mirno je živel rod za rodom že mnoga leta, bile so ravno tako pridne in delavne kakor črne, ravno tako so skrbele za svoje potomstvo. Ker so se pa naselile v bolj senčnem kraju gozda pod košato jelko, jih je ogrevalo sonce manj; torej so se njih mladiči tudi navadno nekaj dni pozneje izlegli, kakor pri naših črnih mravljah.

Sonce je stalo že precej visoko in pregrevalo tudi skrito mravljišče. Skrbno nosijo rjave mravlje svoje bube iz dna proti vrhu in se že naprej vesele časa, kadar se bo mladina izlegla. Ali – kdo ve, kaj pride jutri?

Črne mravlje, ki so zjutraj hitro šle od doma, prišle so zdaj blizu omenjenega mravljišča. Ene gredo bliže in bliže, pridejo na mravljišče, ogledajo vse in potem se hitro vrnejo k svoji armadi.

Precej potem se zakadi vsa armada na mravljišče, obležejo vsa vrata, pokoljejo vratarje in z združeno močjo planejo v stan. Rjave mravlje se precej ne zavedo in ne razumejo, kaj to pomeni; osuple gledajo, kaj se bo z njimi zgodilo. Roparji pa, ker tako smemo imenovati črne mravlje, padejo na bube, vsak zgrabi eno in z njo pobegne. Ko domače mravlje vidijo, kaj se godi, da jim roparji hočejo vzeti njih mladino, se vržejo srdito na sovražnike, ali – sili se ustavljati ne morejo. Medtem ko se rujejo z enim, so že odnesli drugi bube, in akoravno je skoro več črnih kakor rjavih trupel pokrivalo podzemeljsko bojišče – kaj pomaga to maščevanje oropancem, mladičev svojih vendarle nimajo.

Črni roparji pa hite s svojim plenom domov, kjer jih tovariši že željno pričakujejo. Ko pridejo premagovalci, jih obsujejo straže in doma ostali delavci, jim vzamejo bube in jih spravijo v varen kraj. Kot da bi bila to domača zalega, jo gleštajo črne mravlje, in ko drugi dan začnejo lesti iz bub, jim pomagajo tudi belo srajčico sleči ravno tako, kakor bi bile njih rodu. Rjave mravlje dobijo precej jesti in si kmalu s črnimi sprijaznijo. Reve ne vedo, da so sužnje. Roparjem v čast pa moramo reči, da s svojimi sužnjami usmiljeno ravnajo in da si prizadevajo, jim zljajšati njih usodo kolikor moči. Delati morajo kakor druge, pa tudi pri jedi niso ločene, le ko gre do ven, kako delo opravljat, gre ena črnih kot birič z njimi in, če se obotavljajo, priganja jih k delu, česar pa največ ni treba.

Dan za dnevom preide, sužnji so zadovoljni, ker boljšega prostega življenja ne poznajo, in pridno opravljajo dela svoji gospodi.

Nekoč prinese črna mravlja novico, da v gozdu ne daleč od hiše pojema rejen keber. En oddelek rjavih mravelj pod vodstvom treh črnih biričev se napravi mastnega kebra v hišo pritirat. Ko pridejo na mesto, se biriči prestrašijo, ker krdelo rjavih mravelj je

že kebra obleglo, hitro se mislijo umakniti – pa je že prepozno, že so jih rjave obsule, strastno objemajo svoje rejence, ki so jim bili vzeti, ko še luči belega dneva niso zagledali. Sužnji tudi kmalu spoznajo svoje rojake in združeni se vržejo zdaj na črne trinoge; eden jim komaj uide, ostala dva pa na drobne kosce raztrgajo, ker tudi mirna mravlja divja, kadar brani svoj rod tujih napadov.

V stanišču rjavih mravelj je vse židane volje. Naglo napravijo veliko gostovanje, pri mastnih kebrovih kračah obhajajo rešitev svojih ljubih iz sužnosti. Veselje se bere na vsakem obrazu, zdaj jim ničesar ne manjka, le spomin na nesrečne sestrice, ki še stočejo pod tujim jarmom, jim teži srce in jim greni sleherni grižljaj. Enoglasno sklenejo drugi dan še druge sužnje rešiti, naj velja, kar hoče.

Pri črnih mravljah je pa vse drugače. Neka pobitost in klavnost se je vseh polastila, na sužnje še bolj pazijo in jih ne puste iz mravljišča. Med sabo se vedno posvetujejo, kaj bi bilo početi.

To je gotovo, da oba roda zdaj ne moreta več sosedno skupaj živeti, preveč sta se že spoznala; eden je drugemu napoti, sovražstva in bojev bi ne bilo nikoli konca. Jutrišnji dan bo razsodil, kateri rod bo obveljal. V obeh taboriščih se pripravljajo na boj. Črni so tirali svoje rjave sužnje v najgloblji stan in postavili straže, da jim nihče ne uide. Potem se vzdignejo vsi delavci; vse, kar se le gibati more, gre v vojsko, strahopetca ni med njimi.

Na majhni trati v gozdu se srečata krdeli. Kakor bi trenil, zaka-dita se eno proti drugemu in boj se prične. Navadno se jih sprime po več od obeh strank; grizejo in koljejo se nekoliko časa in ko se potem klobčič zmota, leži jih nekoliko od obeh strank mrtvih na tleh. Tudi po dve se sprijemata in se izkušata, katera bo zmagala. S čeljustnicami izkuša vsaka svojega sovražnika raniti in potem,

ko mu je vsekala rano, izpusti vanjo kapljico neke skeleče kisline, katera ranjenega sovražnika umori.

Ono kislino si napravlja mravlja v posebni žlezi, imenujemo jo mravljinjo kislino. Ko je zmagala enega sovražnika, vrže se na drugega in tako dalje toliko časa, da je ona zmagana, ali pa da je sovražnik popolnoma uničen.

Čeravno je že sama ranjena, vendar ne odjenja, dokler je moč popolnoma ne zapusti in še potem, ko že predrtih prsi na tleh leži in se že ne more več gibati, zgrabi še sovražnika, katerega more doseči; celo, ko je že mrtva, se ne odpro čeljustnice, katere je v smrtnem borenji zasadila v sovražnika. V svoji gorečnosti napade celo kakega prijatelja, pa kmalu spozna svojo zmoto, poboža ga stipalnicami, kakor bi ga hotela odpuščanja prositi, in potem se toliko srditeje vrže na svoje dušmane.

Tako so se borile naše mravlje. Kolikor bojevalcev, toliko junakov. Bojišče se je kadilo od strupene kisline. Tu neseta dva vojaka ranjenega tovariša v varen kraj, da si odpočije; tu hitijo drugi še neutrujeni na bojišče – novi boj, nova junaštva, pa zmagata se ni še na nobeno stran nagnila, akoravno je bojišče že pokrito s padlimi junaki. Le majhna tropa se še bori, pa utrujena po dolgem boju omaguje – kar privrši iz zatišja četa čvrstih spočitih rjavih vojakov in zopet se vname »strašni boj, ne boj, mesarsko klanje«.

Kar jih je bilo črnega rodu, vsi so padli pod čeljustmi neusmiljenih zmagovalcev. Ves junaški rod je poginil, ko se je boril za svoje domove.

Ošabni in veseja pijani zmagovalci dero zdaj na dom zmaganih sovražnikov, kjer so bili še zaprti rjavi sužnji. Kakor bi trenil, leže črne straže na tleh, oproščeni sužnji se zedinijo s svojim oprostiteljem, razdero poslopje in potem se vrnejo v prosti dom.

Večerna zarja rumeni gozdna drevesa in obseva razvaline mravljišča, v katerem je prebival hrabri rod v sreči in blagostanju. Pa kdo se bliža mravljišču? Črna mravlja, s krvavimi ranami pokrita, se plazi po štirih nogah do razdejanega doma. Rjavi razuzdani sovražniki so jo zgrešili in, akoravno že na pol mrtva, se vendar še plazi do kraja, kjer je gospodoval nje rod. Zadnja svojega rodu premišlja o preteklih časih, solza se ji utrne in moči domača tla, katera so oskrunili tujci. Ko bi znala peti, zakrožila bi glasno jeremiado, tako si pa le misli: »Sic transit gloria mundi,« ali po domače: »Tudi mi smo minili!«

Rak

*Vsi pojte rakom žvižgat, lažnjivi pratikarji,
lažnjivi zvezdogledi, vremena vi preroki!*

Prešeren

Vse nižje živalstvo, ki v brezmejnem številu in v neizčrpni raznolikosti životari po suhem in po mokrem, menda nima živalce, ki bi bila popularnejša od raka. Pri nas vsaj ga pozna vsak samo-srajčnik, izvzemši morebiti kakega bosopetega Kraševčka, ki še ni videl druge vode, nego domače vasi umazani kal. Temu bi mogel kdo ugovarjati, da brezsrajčniki in bosopetci nikoli in nikjer nimajo besede, vsaj veljavne besede ne. To je živa resnica, katere nobeden pameten človek ne bo pobijal, toda raku so do imenitnosti pomogli možje, učeni in modri možje. Kdo bi hotel tajiti, da pokojni profesor Metelko ni bil učen in moder mož? In učenjak, ki je Slovencem v nemškem jeziku spisal slovnico slovenskega jezika, ta učenjak je postavil za vzor raka, da bi pokazal, kako gre sklanjati moška imena. Kaj menite, to ni kar si bodi! Toliko in toliko imen je bilo možu na izbor, a nobeno mu ni bilo po volji. Raka si je izbral, gotovo ne brez dobrega premisleka.

Sicer nimamo vse gotovosti, da li je bil rak Metelkova izvirna misel. Vsakemu naobraženemu Slovencu je znano, da so se že pred Metelkom slovenski slovničarji ukvarjali z delom, o katerem je težko reči, ali je manj koristno ali bolj nehvaležno. A kraj vse nehvaležnosti število teh mož vendar ni tako neznatno, kakor bi se morebiti komu zdelo. Prav zato je tudi mogoče, da je že kdo drug pred Metelkom imel srečno misel, posaditi raka na to častno mesto. Pravimo: mogoče je, a poročstva za to nikakor dati ne moremo, ker odkrito izpovemo, da so nam vse te slovnice, najsi jih je rodil Bohorič, oče Marko ali Kopitar, znane zgolj po pisateljevem imenu. Pa če bi se tudi dalo prerekati Metelkovi izvirnosti glede raka, to vendar njemu samemu – raku namreč – slave zmanjšati ne more, da, moglo bi mu jo samo povečati.

Mnogim bi vsled takega počaščenja vzrasel greben, ta in oni bi se ponašal s tako slavo. Rak pa nič. Niti vredno se mu ne zdi, da bi se o tem govorilo. Pozna se mu, da je razvajen, kar se tiče slave. Kaj hoče tudi slava maloštevilnega slovenskega naroda njemu, katerega je že stari svet v zvezde koval! Pa kaj govorimo: stari svet! Kaj ga ne slavi še dandanes ves svet, stari in novi, kolikor je dolg in širok, svet namreč? Saj vemo vsi, da se rak sveti med zvezdami. In ne samo takisto med zvezdami, med tistimi malimi, katerih razven kakega zagrizenega strokovnjaka zvezdogleda morebiti nobeden po imenu ne pozna. Nikakor ne! Rak je vzet med nebeška znamenja. Pomisli, med znamenja nebeška! Ali veš, koliko jih šteje učeni svet? Tega vprašanja skoro ni bilo treba staviti, ker vsak pošten Slovenec, četudi brati ne zna, ima pratiko v malem prstu in ta ga uči, da je teh znamenj dvanajst. Nič več in nič manj. In rak je med njimi. Zraven nam je pa še pomisliti, da nima vseh dvanajst znamenj živalskih imen. Samo sedem je takih, na vsem

nebu. In poleg leva, ovna in bika je tudi rak v tem številu. In vsaka pratika, bodisi velika ali mala, prava Blaznikova ali ponarejena Kleinmayerjeva, vsaka naznanja leto za letom natanko, katerega meseca in katerega dne stopi sonce v rakovo znamenje.

Ali vsa ta slovečina raka ni pokvarila, kar se drugim tako rado primerja. Napuha in ošabnosti temu poštenjakoviču ne smemo očitati. Pristojno in moško se pač vede ter se rad daje prav na široko. Pozna se mu, da čuti svojo vrednost in, dasi ni pregostobeseden, luči svoje modrosti vendar ne stavlja pod polovnik, temveč ji da svetiti, kadar se mu ponudi ugodna prilika. Prijatelj moj dragi, če si kdaj bral Ježo na Parnas, uverjem sem, da rad prikimaš tej sodbi. Človek se čudi in strmi, ko posluša modrost njegovih ust. Takoj o prvem nastopu preloputne s svojo modrostjo vse k ježi zbrane tekmece. Kako že pravi? A da!

»Tovariši moji, kdor kaj velja, brez uma besede iz ust ne da, zatorej se mislim mirno v kraj brez besedovanja umakniti zdaj.«

Potem pa še oblasto in zadovoljno pristavlja:

»Pri nas je sicer vse drugači, pri nas pod vodo le rak junači.«

In dalje, kakor samosvestno in odločno – dasi vljudno – odklanja komarjevo grajo:

»Ne uči ti mene, ljubi moj brat!

Kdor ima razum, sam zna se vesti, kdor ima izvirnost, vprašal ne bo, kaj vaša vodila mu zapovedo.«

To je korenika! To je mož, kolikor ga je pod košem. Tako se govori! Kaj takega človek rad sliši. Komar umolkne. Kaj bi se tudi dalo na to odgovarjati? Ti pa, o človek, pojdi in se uči od raka, kako velja zoperniku sapo zapreti.

S tem smo – tako vsaj menimo – rakovo imenitnost dovoljno osvetlili in skrajni čas je že, da se resno lotimo posla. Nakanili smo

namreč opisati raka in njegovo dejanje in nedejanje pod vodo, njega vesele in žalostne ure. Sicer nam ta ali oni morebiti poreče: »Tega ni prav nič treba; rak bodi velik in poln, tolst in ukusen, za vse drugo nas ni nič briga. In pa, ali niste zgoraj sami rekli, da pri nas vsako dete pozna raka? Pustite nas torej na miru z njim! Ali mu morebiti hočete pretipati srce in obisti?«

Za sedaj dajmo mir srcu in obistim. – Prijatelj ljubi moj, gotovo bi se tebi hudo zamerili, ako bi samo posumnjali, da li raka poznaš ali ne. Zamerili bi se ti že zaradi tega, ker si v svoji družbi znan, da ga najhitreje in najčisteje umeješ izluščiti, in sicer ne brez neke posebne spretnosti. No, pri vsem tem ne vemo ali ne bi prišel v majhno zadrego, ko bi te kdo kar iznenada in ostro povprašal, koliko nog ima rak. Nam se močno dozdeva, da bi med desetimi tako vprašanimi njih pet bilo v škripcih zaradi odgovora. In to pri vsem tem, da raka pri nas pozna vsako dete.

Koliko nog ima rak?

Poslušajmo!

V srbski narodni pripovedki se psujeta rak in žaba. Po Martin Krpanovem, ali prav za prav po vodilu ranjega Jernejka na Golem, nista se tudi ta dva prepirača pitala s pogačo, temveč sta se ometala z najgršimi psovkami, kar si jih je mogel kdo izmisliti. Med ostalim reče žaba raku: rače sedmokrače! Po tem bi rak imel sedem nog. Sedem! To bi bilo vendar čudno! Liho število nog! Kolikorkoli živali poznamo, vsaka ima noge lepo na pare. Samo rak da bi jih imel sedem? Ne, to se nam ne zdi verjetno. Najbrž psujoča žaba v hipcu največje razdraženosti ni prav pomislila. Mogoče pa tudi, da je hotela na sploh reči, da ima polno nog. – Tako tedaj srbska žaba.

Preglejmo sedaj kaj drugega.

Vrtčev neimenovan pesnik Otročjih iger v pesmicah poje:

»Blato gaziš, kakor rak, kadar leze osmokrak, nese lačen v žabji grad spredaj klešče, zadaj vrat.«

To se nam zdi resnici bolj podobno. In vrhu tega se te vrstice bero nekam lahko in ušesu prijetno zvene. Rak bi tedaj imel osem nog, eno več nego v srbski pripovedki. Vse bi bilo prav, ko bi le pesnikom mogli v takih prozaičnih rečeh dati popolno vero. Nam navadnim ozemljakom, ki pot življenja svojega peš krevsamo, se zde ti ljudje večkrat nekako vihravasti, ki več letajo po zraku, nego hodijo po trdi zemlji. Zato jih svet v takih suhoparnih rečeh ne pozivlje rad za pričo, ker jih ima na sumnji, da vidijo včasih več včasih manj, nego drugi vsakdanji ljudje.

Tedaj zopet ne vemo, na čem smo. Vsekako ne bi bilo napačno, ko bi si poiskali še kakega treznejšega poroka.

V notranjem Kranjskem je majhen trg. Do imena nam ni. V tem trgu je pred leti živel gospodar, ki je s krčmo in majhno kupčijo pošteno redil sebe in svojce. Nekega poletnega dne se nameri, da mu pride v hišo tujec Nemeč v gosposki suknji ter si ukaže prinesiti jela in pila. Priljudni krčmar nosi na mizo, kar zmore klet in kuhinja, in streže gospodu, kakor je sploh imel navado, bodisi gost tak ali tak.

Ko si je potni gospod dušo že dobršno privezal, se spomni krčmarica, da ima v kleti še nekaj lepih rakov.

»Vidiš, kako sem pozabljiva!« obrne se gospodinja k možu. »V kleti je še nekaj rakov v koprivah, pa ne da bi se bila prej zmislila nanje. Ponudi jih gospodu!«

»Rak! Rak!« ponavlja gospodar počasi in si tere razorano čelo. »Kako neki se ta žival imenuje po nemški?« govori mož bolj sam

vase, nego svoji zakonski družici, o kateri je vedel, da mu v tej stvari ne more pomoči.

»Ti vsaj moraš to vedeti, saj si malo manj nego pol večnosti v cesarski službi nosil suknjo belo in sem tako dolgo morala čakati nate, da sem malone ostarela. Toliko si se menda v dolgih letih naučil nemščine, da boš znal gostu raka ponuditi.«

Mož ni dalje poslušal, šel je iz kuhinje in je razmišljal svoje misli. Pri vojakih se je pač nemškovalo na vse pretege in ujela se je raznokaka beseda, ki je potem pri tej ali oni priliki dobro služila, četudi ne češče, pa vsaj vsako sedmo leto. Ali sedaj se je že mnogo tega izkadilo iz sive glave in kdaj je živ krst pri vojakih slišal kaj o rakih? Nikdar ničesar!

Mož stopi za hišo, pomakne si klobuk na čelo, položi roke na hrbet in koraka zamišljen gori in doli, kakor je imel navado vselej, kadar je premišljeval kaj posebnega.

Za nekaj časa si popravi klobuk in nekako zadovoljnejše gre zopet v hišo k tujcu, upre se z obema rokama ob mizo ter vrže gostu v obraz besede: »Noh bos binčens?« (Ali še česa želite?)

Tujec ga na to povpraša, kaj bi mu mogel še dati.

»Pefelens zer šene rake?« (Želite zelo lepe rake?)

»Was ist denn das?« (Kaj je to?)

»Rake zajn klajne fiher, hat file, file fusen, rote mondur, šnajdermajster, carukmarširt.« (Rak je majhna živalica, ima zelo, zelo veliko nog, rdečo uniformo, rojač, hodi ritenski.)

Ne ve se prav, ali je Nemec razumel, kaka zverina je to, ali resnica je, da ga je popadel silen smeh. Mož se je smejal in smejal drže se z obema rokama za trebuh in da so mu solze oči zalivale. Našemu krčmarju sprva ta objestni smeh ni bil nič pogodu. Malo je manjkalo, da ni bradača, ki se mu je tako nespodobno v zobe

režal, zgrabil za vrat ter ga vrgel pod hišni kap. Toda o pravem času se je še spomnil svojega stanu in neplačanega računa. Zdajci se začne tudi on smejati, ne ve se, li sebi in svoji nemščini, ali smejavemu gostu, ali slanemu računu, ki mu ga bo naredil. In smejala sta se oba tako od srca, da je prišla gospodinja iz kuhinje na prag gledat, kaj imata.

Hipoma pa zablisne nekaj na krčmarjevem obrazu in mož si z kazalcem desne roke potrka na čelo v znamenje, da se mu je v glavi zasvetila dobra misel. Hitro se obrne, skoči v klet in prinese v vsaki roki lepega raka. Na to znova smeh, kateremu se je sedaj še žena pridružila.

Kaj se je godilo dlje, nas ne zanima, in to tem manj, ker nas je tudi ta porok pustil na cedilu. Trezen mislec je res in tudi pame ten bi bil za silo, ali kaj, ker raku nikoli ni nog preštel. To sicer ve, da jih ima mnogo, vsaj mnogo več, nego kakršnakoli druga žival, ki se deva v lonec. Ali s tem nam ni ustrezno.

Koliko nog ima rak?

Na to vprašanje imamo sicer že nekaj odgovorov, toda če hočemo biti zdušni, reči moramo, da nas od vseh teh odgovorov nobeden ne more zadovoljiti. Radi ali neradi, priznati moramo, da vemo toliko kakor poprej, dasi tudi smo se pošteno trudili resnici priti na sled.

Ali pa nismo tega slabega uspeha nekoliko tudi sami krivi?

Ako stvar trezno prav do konca premislimo, priznati nam je, da pada krivde večja polovica na nas. Prav se nam godi! In pa še malo sram bi nas moralo biti, ko bi se dalje razvedelo, da v taki stvari iščemo sveta pri žabah regetaljkah in pri notranjekranjskih vinotokih. To je še sreča, da vse to ostane lepo med nami.

Srbska žaba, le pojdi rakom žvižgat, in ti kranjski tržan, pojdi se solit! V taki stvari se mi obračamo do drugih veljakov, do pristnih učenjakov. Saj, hvala bogu, taki siromaki pa zopet nismo, da bi rekli: v tem, kar se imenuje prirodopis, nimamo ničesar tiskane-
nega. O, imamo, imamo! To in ono imamo. Celo Knjigo prirode nam je med ostalim presrbela naša Slovenska matica. In uverjeni smo, da je v tej knjigi tudi raku mesto odločeno. Zato le urno po njo!

Kaj nismo rekli, da nas ta knjiga ne pusti na cedilu? V drugem delu na strani 369. se bere v 212. odstavku razločno in jasno: »Semkaj spadajo pravi raki, ki niso samo največji, temveč tudi najkoristnejši košarji. Nog imajo pet parov, zatorej jim tudi desetonožci pravimo. Nekateri imajo dolg obročkast rep, drugi so brezrepi. Izmed prvih omenjam navadnega potočnega raka (*astacus fluviatilis*), ki časi sleče lupino in dobi novo.«

Da, da! To je naša žival, to je naš junak! Saj smo vedeli, da nas Knjiga prirode ne prevari. Sedaj je konec vsake zmote, vsake sumnje. No, saj je pa tudi že zadnji čas.

Tedaj rak ima deset nog, desetonožec je. Torej niti sedem niti osem niti mnogo, ampak deset. Tako govori Knjiga prirode.

Deset! Ni napačno število, prav lahko in spretno število, okroglo število. No, to je gotovo lepo od raka, da si je svoje najpotrebnejše ude, svoja gibala, uredil po desetinskem sistemu, in – kar je še posebno treba poudarjati – uredil že v tistih časih, ko ni bilo niti učenjakov niti nikakršnih sistemov. Dandanes je to seveda vse drugače, saj štejemo, merimo in tehtamo vse po desetinskem sistemu. In sedaj pa še hočejo mnogi, da je ta rak nekov starokopitnež, nazadnjak in reakcionar. O svet, kako si hudoben!

O tristo najkosmatejših medvedov! Kaj pa je zopet to?

Dve, tri vrstice niže se bere v isti knjigi: »Okoli ust je nameščenih šest parov žvekalnih priprav, zadnji trije pari so nožicam podobni ter se zategadelj ustne nožice imenujejo.«

Nožice! Nožice! Kaj je nožica? Nožica je po vseh pravilih jezika majhna noga. Ali noga je vendar, četudi majhna. A nam je do števila, ne do velikosti. O krčmar, notranjski krčmar, saj naposled vendar nisi tako neumen, kakor bi človek sodil po tvojem obrazu in po tvoji nemščini. Končno ima rak vendarle več nego deset nog, kajti tri pare je gotovo šest, deset in šest je pa tudi po Močniku zmerom šestnajst. O da bi ga potipal Poberin! Raka namreč, ki nam s svojimi nogami dela toliko preglavico, in po strani nekoliko tudi tistega Schodlerja z njegovo Knjigo prirode vred. S kakim bahatim in širokoustim naslovom pošilja to svojo knjigo v svet, a naposled človek v njej ne najde, česar išče, vsaj jasno in razločno ni povedano.

Kaj nam je sedaj početi? Najbolje bi še bilo, ko bi šli in si ujeli raka ter mu lepo počasi in vestno prešteli noge. In, ko bi bilo ob kresu. Ali, prosim vas, kdo bo sedaj ob svetih treh kraljih hodil raka lovit? In pa v tako mrzlo vodo, ali pa še celo pod led. Mogli bi si ga sicer tudi naročiti od koderkoli, pa bodisi tam doli od dolenske Krke. Ali bati se je, da, predno pride rak, mine nas potrpež. In pa, kdo ve, če bi znali prav šteti sedaj, ko smo po tolikem neuspehu razdraženi in ozlovoljni. Kaj nam je tega treba bilo? O prijatelj, ki si modro besedo izustil, da rak naj bo velik in tolst, za vse drugo te ni briga, o prijatelj, zakaj nismo poslušali tebe! Sedaj si maščevan, dobrodejna zadovoljščina ti lahko leže okoli srca in v želodec.

Nam pa je že dogorelo do prstov, ali stvari vendar ne pustimo iz rok, že zaradi sramote ne. Resnica, čista in živa resnica mora na

videž, ako bi tudi suktnjo morali dati s sebe. Ali to pa vemo gotovo, da odslej ne bomo iskali nauka niti v tej niti v oni knjigi, še manj pa kje drugje. Napotimo se naravnost do učenjaka prirodopisca ter ga naprosimo, naj nam razloži, kako je ta stvar. Zakaj nam ta pametna misel ni prišla poprej.

Prirodopisec nas pozdravi prijazno, a mi mu povemo, kaj nas je dovelo k njemu.

Koliko nog ima rak?

Na to vprašanje mož nekoliko pomisli, potem nas omeri od nog do glave, kakor bi premišljal, kako naj bi prikrojil svoj odgovor, da bi nam bil kolikor mogoče jasen in razumen. Mož ne ve, da ima pred seboj ljudi, ki so o tem že razmišljali.

Mi, razumevši ta pogled in boječi se, da bi nas ne odpravil s kakim površnim in ničastim odgovorom, drznemo se opaziti, da pričakujemo korenitega odgovora, ker le s takšnim bi se mogli zadovoljiti.

Mož se na to opomnjo malo nasmehne in začne razlagati:

»Rak ima šestnajst parov nog, in ...«

»Kaj ste rekli? Šestnajst parov! Menda se vam je zareklo, bržčas ste hoteli reči: šestnajst nog.«

»Kakor sem rekel, rak ima dvaintrideset nog, in sicer ...«

»Je li mogoče? Dvaintrideset! No, to je v resnici mnogo.«

»Oprosti, notranjski vinotok, nehote smo ti delali veliko krivico. V svoji preprostosti in idilični nevednosti si resnici vendar prišel mnogo bliže nego slavna Knjiga prirode. Kdo bi bil mogel kaj takega samo pomisliti.«

»Torej šestnajst parov nog. Te noge so pa precej raznolike, kar se tiče njih velikosti in njih zunanje podobe. Služijo namreč

raznih namenom, a vsaka je prilična svojemu namenu in ustreza popolnoma.

Da bo to popolnoma jasno, treba je malo delj poseči ter si ustroj rakovega telesa nekoliko natančneje ogledati.

V nepreglednih vrstah nižjega živalstva vzbujajo našo pozornost posebno one živalice, katere imenujemo členarje. To ime smo jim zadeli zaradi tega, ker je na njih vse členkovito. Telo jim je namreč zloženo od več ali manj členov, ki so kakor kolca ali obročki drug do drugega nanizani. Ti obročki so med sabo staknjeni in sklenjeni ter so bolj ali manj trdi in skorjasti, a vsi mečji in nežnejši organi so zaprti v notranjo telesno duplino. Oblika teh obročkov daje vsej živali neko gotovo in stalno podobo. Zatorej se tudi pri teh živalih govori o neki zunanji okostnici ali o zunanjih ogrodih in sicer s pogledom na njih trdo in skorjasto kožo. Ime členarji jim gre tudi zato, ker so njih gibala členasta. Pomislite na rogača ali kleščarja, na ščipalca, na stonogo.

Pri stonogi so si vsi členi jako podobni. Prvi je glava, vsi ostali sestavljajo truplo, na katerem pa ni moči nič dalje razločati. Ne more se reči: tukaj konča oprsje in tukaj pričenja trebuh. Razen zadnjega so si vsi obročki tako podobni, da bi lahko enega skril in drugega pokazal in vrhu tega nosi vsak na sebi en par ali celo dva para nožic, ki so tudi členkovite in vse enake. Enakost ali enoličnost pa zmerom pomeni nepopolnost ali nedovršenost, kakor je z druge strani raznoličnost znak večje dovršenosti in večje zmožnosti. človek ima na roki pet prstov, a niti dva si nista povsem enaka, zato je pa roka najspretnjši in najspodobnejši ud, ki si ga moremo pomisliti.

Ščipalec – tudi škorpion mu pravimo – je glede telesnega razvitka nekoliko više od stonoge. Že ob prvem pogledu opazamo

v členih neko razliko. Glava sicer ni prosta, temveč se je zrasla z oprsjem, na katerem gibljejo štirje pari enakih nog. Oprsja se drži še precej dolg zadek, ki je tudi prav razločno členkovit, samo dasi ti zadkovi členi niso podobni. Prva polovica je namreč široka, kakor oprsje, druga pa je mnogo ožja in nosi na zadnjem členu znano strupeno želo. Ta druga ožja polovica je v očeh neukega sveta ščipalčev rep, toda to ime ni opravičeno, ker se ščipalčev zadek ni kratko ni malo ne sme primerjati repu višjih živali.

Poglejmo še hitro rogača. Glava mu je prosta in gibka, takisto tudi oprsja prvi člen, ki nosi zgoraj širok in trd ovratnik. Drugi in tretji oprsni člen sta zrasla, na zadku pa lahko štejemo devet obročkov. Oprsni členov nosi vsak na spodnji strani en par nog, torej ima rogač šest nog in vrhu tega na zgornji plati tudi krila, s katerimi se dviga v zrak. Ta krila stavijo rogača in vse žuželke visoko nad vse ostale členarje, katerim je sojeno laziti in kobacati po zemeljskem prahu in blatu.

Pa vrnimo se zopet k svojemu junaku. Tudi rak spada v členarsko krdelo. Da je pravi členar, videti mu je jasno na zadku, ki je očitno zložen od sedem obročkov. Na oprsju to res ni tako očitno, kajti ne samo da glava ni prosta, temveč se je docela zrasla z oprsjem, nego so tudi oprsni členi med seboj tako staknjeni, rekel bi zlit, da ni moči ničesar razločiti. Ves ta prednji del rakovega telesa, recimo mu glavoprsje, pokriva trda lupina, ki sega kakor nekov oklep ob straneh do nog ter je navsred zašiljen v oster trn. Temu oklopu pravimo navadno koš in zategadelj rake in vse njih sorodnike imenujemo košarje (crustacea). Kakor ščipalčev velja tudi rakov zadek navadno za rep, kar je pa prav tudi napačno in neosnovno, kakor pri zgoraj imenovani živali. Še nerazumnejša in

brez vsega razloga je pa za ta del izmišljena beseda vrat, dasi tudi se pogostoma čuje ...«

»O čuje, čuje! Saj še pesnik poje o raku, da nese lačen v žabji grad spredaj klešče, zadaj vrat!« vtaknemo se mi v moževo že nekoliko dolgočasno razlaganje.

»Dajte mir pesniku, od njega se prirodopisa ne bomo učili. Torej, kakor sem rekel, glava in prsni obročki so na raku zlitih v enolično celoto. Ali menda vendar nismo daleč od resnice, ako trdimo, da je rakovo glavoprsje, ta dozdevna celota, zložena od štirinajstih obročkov. To sklepamo iz tega, ker na njem štejemo štirinajst parov udov. V tej misli nas potrjuje tudi prisposodabljanje drugih sorodnikov, kajti ako kje, velja pri nas primerjajoče raziskovanje. Vsako žival spoznaš do konca šele tedaj, ako se oziraš na vse njene bližnje in daljne sorodne vrste. Celota se naj vselej na tehtnico postavi ...«

»Da, da, tako veli pesnik.«

»Ne vem, dali so te besede res pesnikove, ali resnične so gotovo. Rak ima tedaj na glavoprsju štirinajst parov udov. Ti udje so si prav malo podobni. Po pregovoru kakšna služba, takšna suknja ustrojena so proti svojemu opravilu. Prvi in drugi par sta prestvarjena v tipalnice, tretji par je prestrojen v oči.«

»Oči! Tedaj pri vas mečete oči in noge vse v en koš?« »Temu se ne boste toliko čudili, ako si to oko malo bliže ogledate. Da je zloženo od velike množine predrobnih očesc, to ni sicer nič posebnega, tudi žuželke imajo take oči. Ali nenavadno je to, da je rakovo oko nasajeno na gibkem držalu, ki se lahko obrača sedaj sem, sedaj tja, kadar pa miruje, stisne se v žlebičasto jamico. To držalo je ud, kateri je namenjen posebnemu službovanju in je proti temu izpremenjen.«

»Zato raku strče oči tako čudno iz glave, da bi mu jih, kako ravimo, lahko s palico odbil.«

»Četrty par je preobražen v čeljusti. Te so krepka in nazobčana grizala ter so s strani oborožena s tročlenastim pipalom. Ostalih deset parov moramo uvrstiti med noge, četudi v hojo in sploh gibanju služi samo zadnjih pet. Prvih pet parov je namreč primarnjenih k ustom, njih opravilo je vse drugo in proti temu tudi njih vnanja oblika. Te noge imajo nalogo posezati po hrani, poddržavati jo, prevračati in pretipavati ter jo podajati čeljustim.

V ta namen je tudi vsaki pridano neko pipalo. Prva dva para tik ust sta čeljustim še močno podobna in v premnogih knjigah ju najdete označena kot prve in druge spodnje čeljusti, a to so le besede brez pravega pomena. Da sta ta dva para v resnici noge, pokazalo se bo še očitneje pozneje, ko se še enkrat povrnemo k ustom ...«

»Kaj, še enkrat se povrnemo na to suhoparno razpravo? Nam že sedaj preseda. O, prijatelj rakoljub, ti si imel prav, dvakrat prav. Kaj nam je bilo vsega tega treba? In pa, da smo se namerili na takega cepidlako, kakor je ta naš prirodopisec.«

»Tretji in četrti par stoji glede zunanje postave nekako v sredi med čeljustmi in nogami, peti par je pa že ves nogi podoben. Vsi ti udje, katerih smo našteli pet parov, strežejo ustom in so bolj ali manj preobražene nožice, zato jim po vsej pravici pravimo ustne ali čeljustne nožice.«

»No, sedaj nam je jasen tudi Schödler, samo da smo mi našteli pet parov, kjer je on videl samo tri.«

»Sedaj so na vrsti prave pravcate noge. Te so tako velike in očitne, da nam vsak otrok, četudi še do deset šteti ne zna, hitro pove, da jih je toliko, kolikor ima on prstov na obeh rokah. Vsaka je

sestavljena od osem členov, jako različnih po obliki in po velikosti, peti je najdaljši. Prvi par je jako velik in širok ter je preobražen v krepke klešče. Vsak, kdor je kdaj s svojo roko rake lovil, izkusil je gotovo moč račjih klešč, katere tudi škarje in ščipalke imenujemo. Tudi rakoljubom so dobro znane zaradi lepega kosa mesa, ki ga izluščijo iz njih. Klešče nastanejo od navadne noge tako, da se predzadnji, jako udebeljeni člen podaljša poleg zadnjega gibkega, ki se z onim podaljškom sklepa v ščipalko. Ostale noge so drobne in precej enake. Drugi in tretji par se skončuje tudi v drobne kleščece, četrti in peti par sta pa brez njih.«

»No, smo vendar že pri kraju z nogami! Ali ne zamerite, teh je tudi po vašem samo deset parov, a ne šestnajst, kakor ste sami sprva rekli, da jih ima.«

»Počasi po kamenju, veli pregovor. Kdo pravi, da smo pri kraju? Kaj pa zadek? Rekli smo, da je v njem nanizanih sedem različnih obročkov in razen zadnjega ima vsak svoj par udov, torej je prejšnjemu številu treba pridati še šest parov. Ti udje so tudi nožice, upodobljene nekako po istem črtežu kakor čeljustne nožice. Na skupni podstavi stojita dve vrsti ozkih členov ter so te noge nitkaste in viličaste. Raku so v pomoč pri plavanju, zlasti velja to za zadnji par, ki ni ozek in nitkast, temveč širok in ploščat, ker je vsaka nitka izpremenjena v široko krpo. V sredo med te štiri krpe sodi še zadkov zadnji člen, ki je tudi ploščat in krpast ter se tedaj raku okončuje telo v peto krpo pahalasto plavuto. Po službi, ki jo zadkove nožice navadno opravljajo, nadeli smo jim ime plavutaste nožice. Pri samici imajo vsako toliko časa še drugo opravilo, med njimi namreč nosi tako dolgo jajca okoli, da se iz njih izlezejo mladiči. – No, ali sedaj veste, koliko nog ima rak?«

»Vemo, vemo. Dvaintrideset jih je, resničnih in pravičnih, in sicer deset čeljustnih, deset pravih hodilk in dvanajst plavutnih. In s tem bi bila, hvala bogu, pravda o rakovi nogah končana.«

»Členarji – in kakor vemo, spada med nje tudi rak – imajo to skupno in posebno svojstvo, da jih je bolj ali manj trda in skorjasta koža od neke posebne snovi, ki je najpodobnejša rogovini. Imenujemo jo kitin. Ta telesna skorja je zložena od mnogih pretenkih skladov in nasadov, ki so se redoma izločali iz tenke nežne kože, s katero je vse telo zaodeto. Ko se je kitinov oklop utrdil, uklenjena je živalica vanj in vsa daljna rast je odslej nemogoča. Rjavi hrošč, znani kvarljivec, ki na pomlad pririje iz tale zemlje, stopi na cvetoči svet gotov in dorasel. Med njimi ni takih, ki bi jih mogli otrokom ali mladeničem primerjati. Razen neznatne spolne razlike so si vsi enaki in taki ostanejo do konca svojega – sicer dosti kratkega – veka. Tako je tudi pri metulju, pri bučeli, pri muhi, skratka pri vseh žuželkah. Kolikor je vsaka mislila rasti, storila je to v prvi mladosti, na prvi stopnji svojega razvitka, kot zaplivek ali kot gosenica ali kot podjed v zemlji.«

»Prav!« se oglasi nekdo. »Ne zamerite, meni to razlaganje ni popolnoma jasno. Nočem vam sicer prerokati, ali povedati vendar moram, da se mi to ne zdi, kakor bi bilo pribito. Kot deček sem imel veliko veselje z rogači, imel sem jih včasih vse polno v zaporu. Tu je bilo vsakovrstnih, velikih in malih. Poleg korenjaka, katerega bi se bil skoraj zbal, ko je moško korakal proti meni, bili so pa tudi taki pritlikavci, da bi bil človek lahko pomislil, da so sinovi onega velikana. In jaz sem takrat v resnici mislil, da je tako. Ali je to morebiti samo izjemoma pri rogačih?«

»Vzemi dva mladička iz istega legla, recimo dva prasička, loči ju ter enega hrani z uborno in malovredno krmo, drugega pa

namesti poleg korita, vedno polnega slastne in tečne hrane. Drži ga tako leto in dan, potem svoja gojenca oglej, premeri in prehtaj. Uveril se boš, da je med njima velikanska razlika. Takista je ta stvar pri rogačih. Niso se vsi gojili pri istem koritu. V tem ko je eden imel najboljše hrane na izber, otepal se je drugi z revščino in prestradal je morebiti vso svojo mladost. Tisti drobni rogački niso mladiči, temveč samo v rasti zaostali stradanci, krnjavi lačenbergarji. A kar so zamudili v mladosti, tega nikdar več ne pridobe.

Pa vrnimo se zopet k našemu raku!

Vsakdo ve, da pri rakih ni tako, da je namreč med njimi, kar se tiče velikosti, isto razmerje, kakor npr. pri ljudeh. Tudi med raki so poleg možakarjev in starcev tenki, nadepolni mladeniči in drobni otročiči. Njemu torej ne velja pravilo, ki smo ga malo prej ugotovili za žuželke, kajti on rase vse svoje žive dni venomer.«

»Tedaj njega ne stišče tista tesna in toga kitinova srajca, o kateri je bilo rečeno, da je vsem členarjem skupno svojstvo?«

»Stišče ga, stišče, in še kako! Ta srajca je pri njem še trša, ker ni od samega roženega kitina, nego se je vanjo seselo še polno ogljenčevokislega in fosforovokislega apna, ki dela račjo kožo trdo in skorjasto. Prav tako se tudi človeku in drugim živalim trdijo kosti, ki so sprva tudi mehke in hrustančaste.«

»A kako je vendar mogoče, da se širi rakovo telo, dasi je speto v tako tesan in ni malo gibek oklop? Morebiti vendar le z rakom rase tudi suknja?«

»Ne! Rak si pomaga s tem, da sleče staro srajco, kadar mu postaja pretesna, ter si napravi novo. Lahko in hitro rečeno, ali težko in mučno storjeno. Ta mena dela raku preglavice dovolj; dnevi, v katerih se vrši, so raku gorjupi dnevi, pravi pasji dnevi. Kajti ne samo, da mu je treba sleči oklop, sezuti noge iz mnogih tenkih

golenic, izvleči mesnate roke iz tesnih škarij in naposled potegniti rep iz obročkastega tulca, vrhu vsega tega morajo se oleviti tudi oči in oboje tipalnice in nekoliko celo – želodec. Kaj menite, to ni šala! Zato tudi ni čuda, da mu že nekaj dni poprej odpove želodec in da izgubi vso slast do jedi.

Kadar rak čuti, da se bo treba premladiti umakne se v kako mirno zavetje, kjer se mu zdi, da bo prost vseh nepotrebnih zijal in sitnih dražilcev, mogel mirno opraviti imenitno delo. V tem mu je gorenja trda suknja začela odstopati od spodnje nežne kože, ki je vsa z rdečimi žilicami premrežena in s črnimi pikicami posuta. Ako takega raka vzamemo v roko in rahlo nanj pritiskamo, lahko čutimo, kako se odstopivša skorja pod prstom udaje. Rak se vznemirja bolj in bolj, menca semtertja in tere nogo ob nogo. Zdajci se prevali in vznak ležeč se previja in prevrača, kolikor mu dopušča trda obleka, dela z životom in z repom, giblje z vsemi nogami in oteplje s tipalnicami. Tako udelava in se napenja toliko časa, da mu počí vez, ki veže hrbtni koš z repovim oklopom. Ko že regne ta vez, postavi se rak zopet na noge ter si po tem napotnem delu nekoliko oddahne in počíje in si zbira novih moči za nove muke, ki ga še čakajo.

Rak začne znova delati in gibati z vsemi udi in vidno je, kako se hrbtni koš odmika od trupla in se zmerom više vzdiguje. S košem se potem upre v kako stvar in se s prednjim životom trže nazaj, tako si malo po malo izvleče oči in tipalnice iz tesnih tokov. Sedaj velja še noge dobiti iz obuvala. To je najtežavnejše in najbolj boleče delo. Tu se celo rado dogaja, da se mu ta ali ona noga utrga. Golenice sicer razpokajo po dolgem in tudi škarje regnejo na dnu, ali pri vsem tem ima polno trdega dela, predno vse srečno izdere. Ko so noge že sezute, izlušči še rep hitro iz svoje stare lupine. Vsa

lev se vrši dosti naglo, ko je regnila hrbtina vez, in mine pol ure in rak bi se lahko pokazal v novi obliki.

Da, lahko bi se pokazal, ali se neče pokazati, ker dobro ve, da takšen, kakršen je zdaj, se ne sme pokazati. Vsaka žaba bi se ga lotila. In s čim bi se branil, ko je ves mehak kakor maslo? Pa kaj žabe! Zaradi njih bi še ne bil v takem strahu. Ali ščuka, ščuka! Joj, kako bi hlastnila po njem! Pa tudi raki, bratje njegovi, ščipali bi od tolikega trpljenja onemoglega siromaka od spredaj in od zadaj in bi kose živega mesa trgali z njega. Zato, moj rak mekuž, po svoji stari navadi ostani lepo v zavetju in zavleci se v najmirnejši kotiček ter počakaj štiri ali pet dni, da ti kitin in apno utrdita novo kožo, da boš mogel pogumnega srca zopet zabroditi v močne valove in preroben junak čilih moči stopiti na staro poprišče, kjer ›somov vojska pod vodo ne mine in drugih roparjev v dnu globočine.«

Rak se menda preoblači navadno samo enkrat na leto, a če donese potreba, tudi dvakrat ali celo trikrat, in sicer o poletnem času, ko ne primanjkuje živeža in je voda prijetno topla, tedaj največ meseca julija in avgusta. No, vendar sem že o kresu v Podnanosici našel prelevljenega mekuža.

Z novo kožo se mu povrača spet stara slast do jedi v podvojeni meri in kmalu je nadomeščeno in poravnano, kar se je za velikega posta zamudilo.

Že iz raznokake malenkosti se je pokazalo, da je rak posebne korenine možak. Posebno pa še se nam odkrije resnica tega izreka, ako preiščemo in razgledamo rakov želodec. Njega notranja koža ima namreč tri podolgovate trde ploščice od kitina – nam že znanega – in na teh ploščicah so nastavljeni trdi zobki. S temi ploščicami in s temi zobki gibljejo posebno mišice, ki takoj začno

delati, kakor hitro po goltancu pridrsi kak zalogaj v želodčevo vrečico. V tem hipu se strne vsa ta naprava kakor mlinski tečaj in ne neha mleti, dokler ni vse pretrto, zdrobljeno in prežmikano. Kar čeljusti niso mogle ali utegnile zgrizti in zgleviti, to vse opravi želodec s pomočjo omenjenega strugala.

O mati priroda, zakaj nisi tudi človeku dala takega želodca?

Blagovoljni bralec, menim, da boš sedaj še bolje razumel in znal oceniti težke vzdihne, ki jih v Ježi na Parnas rad izdihuje. Videč, kako je keber pevca Keberskega namesto v zračne višave proti Parnasu zanesel v bližnje blato ter ga ondi odložil, zaplače milo iz žaljenega želodca:

»Ti bodeš črvem v želodci segnil, ti rakov z mesom ne bodeš redil, oh, ne bodeš redil!

Ko v vodo bi keber zanesel te bil,
tud' jaz bi se tvoje kože lotil, oh, kože lotil!«

O človeče, ali čutiš globočino in tehtnost rakovega občutka? Ali se moreš zamisliti v to neizmerno bolečino? Kako pomemben je ta oh! Kako težko se mu je utrgal iz dna praznega želodca, v katerem je sama misel na mastni zalogaj že zavrtela strugalo. – »Tudi jaz bi se tvoje kož lotil.« Pa bodisi ta Keberski še tako medel in mršav, bodisi njega koža še tako trsna in žilava, on bi se je vendar lotil, ker ima vso pripravo za to. Saj nesreče, smrti temu Keberskemu ne želi, zastran njega naj bi živel, dokler bi se mu pohtelo, da, še privoščil bi mu, da je prišel na Parnas in da si je zaslužil prvo darilo. A ker se je že nesreča zgodila, zakaj ga ni keber rajši v vodo zanesel, kjer bi bil z mesom redil rake, a ne prostih črvov. Ne da se tajiti, da iz raka govori nekoliko tudi zavist in samopašnost, ali ta čut je splošen živalski in ne moremo mu ga vpisavati v greh, zlasti

pri praznem želodcu ne. Kdor ni v sebi počutil nikdar ničesar enakega, poberi kamen in vrzi ga v raka. – »Oh, kože lotil!«

Že zgoraj smo nekje rekli, da se mora raku obleviti tudi želodec. In to je živa resnica. Vse, kar je v želodcu trdega, tedaj vse kitinove ploščice in vsi zobki, skratka: vse strugalo se mora ob tej zgodi obnoviti. Sedaj je tudi gotovo vsakemu razumno, zakaj drugače tako ješč rak za levitve izgubi vso slast do jedi. Kdo bi mislil na jed, ko se mu lupi želodec?

Sami sebi bi morali očitati površnost, ko ne bi ob tej ugodni priliki omenili neke stvari, ki je v živi zvezi z rakovim presvlakom. To so namreč rakove oči, kakor jih navadno zovejo. Pred levitvijo z desna in z leva sta v želodčevem kotu dva bela kamenca lečaste podobe. Nekdaj so bili ti kamenci zelo imenitni, rabili so kot posebno zdravilo v mnogih, zlasti v želodčnih boleznih, mogoče da nekje praznovernim ljudem rabijo še sedaj kot domače zdravilo. Učeno zdravilstvo jih je že davno opustilo in pozabilo, in sicer po vsej pravici. Razkrojitev je namreč pokazala, da te rakove oči niso drugega nego ogljenčevokislo apno, da torej v človeškem želodcu ne morejo nič drugače delovati nego npr. košček krede.

A čemu so te oči raku? Tudi temu se ni težko domisliti, ako držimo na umu, da kamenca po levitvi izgineta in da se zato rakova mlada koža hitro utrdi, rekel bi okameni. Te rakove oči so tedaj apnena zaloga, katero si je rak napravil, da mu potem, ko se je preoblekel, ni stoprav treba gradiva za novo suknjo znašati in prirejati, temveč ga ima pri roki, kakršnega in kolikor mu ga je treba, da more čim prej iz radovoljnega zapora v svet.

Kdo drugi bi morebiti rekel: Ta kamenca sta namenjena, da raku prikrajšata veliki post. Tudi dobro.

Poglavja o rakovi koži ne moremo dokončati, da ne bi katere rekli o rakovi barvi. Živ rak nima, kakor je znano, nobene prav določene. Nekam zamazano rjavo zelenkast je; iz te vode morebiti nekoliko bledejši, iz one zopet temnejši. Toliko krasnejši je pa, kadar je voda nad njim prevrela. Tedaj zažari v čuda lepem rdečilu, da ga je milina gledati. To rdečilo se da samo še s seboj primerjati. Rdeč kakor kuhan rak, veli pregovor.

Odkod ta izprememba?

Živ rak ima v sebi dve barvili – nekateri trdijo, da še več – namreč neko rjavkasto in neko rdeče. V živi živali se ti dve barvili mešata in pokrivata bolj ali manj, zato tudi nobeno ni čisto izraženo. V vreli vodi se pa rjavo barvilo razprosti, ostane torej samo rdeče, katerega vrela voda ne more izpremeniti. To bi utegnilo še celo tebe zanimati, račji prijatelj, ki si rekel: »Rak naj bo tolst in velik, za vse drugo te ni briga.«

Neuki svet ima pojma kri in rdeče tako tesno zvezana, da si ne more misliti krvi, ki ne bi bila rdeča. Taki ljudje so uverjeni, da polž ali rak nimata nič krvi. Zato preprosti šaljivci pošiljajo nevedno deco kupovat polženo ali rakovo kri in potem se ne morejo dosti načuditi otroški lahkovernosti, zraven pa tudi svoji dozdevni bistroumnosti in dovtipnosti. Ali kraj vsega tega je ta vera povsem kriva. Kakor sploh nobena žival ni mogoča brez krvi, to je brez hranečega soka, tako tudi raku brez nje ni obstanka. Tudi njemu pripravlja želodec v zvezi z drugimi prebavili neko mezgo, katera se, iz črevesa vsrkana, potem v telesu izpreminja v kri. Samo da je račja kri bela, rekši, brez barve. Kri je tisti vrec, iz katerega žival zajema vse, česar potrebuje v vzdržavanje in službovanje vsakega posamičnega uda in po njih vse celote. Da pa more kri ustrezati

toli različnim zahtevam, ne zadoščuje samo, da se vedno obnavlja po novi mezgi, prihajajoči iz prebavil, nego mora biti v neprestani dotiki z zrakom. Iz njega vzprijema kislec in v zameno oddaja ogljenčevo kislino. Ta presnova se vrši vsevdilj, dokler je žival živa, in sicer z dihanjem.

Pri najnižjih, večinoma v vodi živečih živalih opravlja ta posel telesna koža, vse popolneje ustrojene živali imajo pa za to opravilo posebna dihala.

Suhozemske živali – in tudi človek – dihajo s plučmi ali pa z dušnicami, povodne pa – tudi naš rak je med njimi – večinoma s škrkami.

Ako hočeš razgledati rakova dihala, vzemi škarjice in odstriži od oklopa (koša) ob straneh spodnje krilo, ki sega malone do nog. Odstranivši odstrižene okrajke, ugledaš dosti prostorno duplino, v katero pa voda spredaj, zadaj in zdolaj lahko prihaja. V tej duplini je vse polno belih niti, ki so v kosmiče zbrane in ob koncu rakovih nog prirasle. Vseh pet parov pravih nog in tudi zadnja dva para čeljustnih nožic nosita take kosmiče. To so škrge, rakova dihala. Tudi tebi, račji prijatelj, znani so ti kosmiči. Kadar razdevaš raka, potegneš jih z nogami vred izpod koša in vedoč, da na njih ni kaj ugrizniti, posešaš samo sok iz njih ter jih odložiš na stran z nožnim spletom vred. Kaj je to in čemu je to, zaradi tega te ni nikdar glava zbolela; zvest svojim načelom ne brigaš se za kaj takega. In vendar so ti pusti kosmiči jako umetna, predvsem pa raku preimenitna naprava. Vanje pritaka rakova onemogla in iztrošena, za daljno hranitev nesposobna kri ter se tu sestaja in spaja s kislecem iz zraka, katerega ima vsaka voda kolikor toliko v sebi. Predvsem je tukaj potrebno, da voda obliva škrge in da se ta voda kar najhitreje obnavlja.

V ta namen ima rak blizu ust neko posebno pripravo, ki skrbi, da redno pritaka nova voda k škrgam. Drugi par čeljustnih nožic ima namreč neko kopatičasto krpo, ki neprenehoma giblje semtertamtam ter polje proti škrgam vodo, ki potem nizdol in navzad zopet odteka. Tako nastane v škržni duplini vodni tok, ki je v tesni zvezi z dihanjem.

Ker imaš škarjice pri rokah, izkušaj z njimi polagoma odločiti še hrbtni kos prsnega oklopa. Ako si pri tem delu nekoliko oprezen, odluči se tudi ta lupina, in hipoma se ti odkrije rakovo drobno, kolikor ga ima, in po volji pregleduješ vse njega podrobnosti in tajnosti.

Vrečica spredaj v sredi tikoma nad usti je želodec, o katerem smo že prej dovolj govorili. Vsebina te vrečice ni po tem, da bi nas mogla posebno zanimati, najbolje storimo, ako ne drezamo dlje vanjo, spominjajoč se pesnikovih besed:

»človek naj gledati nikdar ne sili, kar so s temo mu bogovi pokrili!«

Zlasti onemu, ki je nakanil privoščiti si kuhanega raka, svetujemo, da želodec pusti lepo na miru in ga odloži, kakor je, ker drugače bi mu podrobno raziskovanje utegnilo za zmerom pokvariti slast do rakov. V tem moramo pohvaliti našega račjega prijatelja, ki iz odprtega koša izvleče malopridno vrečico ter jo hladnokrvno odvrže, ne da bi dalje pregledaval ali tudi pozvedoval, kaj je v njej, ostalo vsebino pa slastno posreblje in do zadnje mrve z nožem postrže. S tem svojim umenjem se tudi ponaša in sicer ne malo, tako da človek ne ve, ali gleda z večjim pomilovanjem ali z večjim preziranjem na soseda, ki se poleg njega sedeč muči z rakom in ne ve, kaj se more in sme jesti in kaj ne, a naposled pusti morebiti najslastnejše kosce.

Pa da vidimo, kaj ima rak poleg želodca še v svojem drobovju. Najprej opazimo neko zelenkasto rjavo žlezasto tvarino, ki navadno velja za jetra. Ta žleza zaslanja želodec od obeh stran in izpolnjuje večji del te dupline, prostirajoč se daleč nazad pod druge organe. Kakor pri višjih živalih jetra, pripravlja tudi ta žleza neki sok, ki se odceja v črevo, kjer pospešuje prebavo. Da so račja jetra užitna, razumno je samo ob sebi.

Od želodca preko jeter nazad gredoč ustavi se nam pogled malone v sredi telesne dupline pri treh belih krpicah. To so rakova plodila, ki pa niso pri vseh rakih enaka, kakor nam je kot žrtev našega raziskovanja prišel v roke kak ali račica; kajti tudi te živali so po spolu ločene in treba je njega in nje, samca in samice, da ne izmrje rod in koleno. Pri samcu se iz treh belih zrnastih ploščic izmatata dve dolgi beli cevčici, ki sta izpreviti kakor nit v klopki ter se končata in na ven odpirata na prvem členu petega nožnega para. Po teh belih nitkah valje lahko ločiš samca od samice, ki ima na tem mestu trokrp jajčnjak brez onih belih koncev. Jajca iz jajčnjaka prihajajo na dan po kratkem odvodniku, ki se okončuje ondi, kjer je vraščen tretji nožni par. Sicer ti pa tudi sam pogled na rakov zadek pove, ali imaš samca ali samico pred seboj. Pri samici so namreč vse noge na zadku plavutaste, pri samcu sta pa prvi dve preobraženi v dva trda, proti koncu žlebasta cveka.

Precej za plodili, že ob koncu telesne dupline leži neka belkasta, malone šesterokotna vrečica – rakovo srce. Krvnih žil, po katerih se steka kri iz škrg v srce in se iz tega zopet razvaja po telesu k posamičnim udom, tukaj ne bomo dalje zasledovali, ker se tako bojimo, da se je bralec pri zadnjih odstavkih dolgočasil. Z istega razloga nočemo govoriti o rakovih živcih in živilih pletežih, zlasti ker jih ni tako lahko odkriti in ločiti, kakor zgoraj omenjene

ustroje. Da mora pa tudi ta del razmerno dobršno biti razvit, sodimo lahko že po tem, ker so čutila njegova za čudo dovršena. O jih porečemo še pozneje katero.

Izpod srca se vleče od želodca sem črevo ter gre posred mesnatega zadka tja do zadnjega člena, rekše, do srednje repne plavute, kjer izpada blato. O tebi, račji prijatelj, vem, da vselej razkolješ zadek, ali kakor ti praviš: vrat, ter mu izvlečeš tisto temno nit, predno ga zložiš v usta. Pa ker poznam načelo tvoje, mislim, da ti ustrezem, ako ti odkrijem neko tajnost. Rak bo mnogo ukusnejši – in tebi je največ do tega, – ako mu z osrednjo repno plavutjo vred iztržeš črevo, predno ga vržeš v lonec. Menil bi, da sem s tem zopet poravnal, ako ti prej semtertja morebiti ni bilo vse povšeči.

Vsemu svetu je znano, da je rak povodna žival. Po volji so mu posebno polagoma tekoče vode strmih in mehkih bregov, ob katerih rasto na široko razkoreninjena drevesa. Pod takimi koreninami biva najrajši, a kjer teh ni, išče zavetja pod panji in v gostem vodnem homotu, ali pa si v mehkem bregu izdolbe rov, v katerem ždi ob dnevu in čaka prijaznejše noči. Mehke vode mu prijajo vse drugače nego trde, po zadnjih bivajo navadno samo malovredni koščaki. Deroče vode s kamenito strugo mu niso ljube, dasi tudi v njih ni brez njega. Večji kamni in skale so mu ondi v skrivališča. Takisto mu ne ugajajo povsem stoječe vode, zlasti ne, ako so premajhne. V keblih in drugih vodnih posodah kmalu pogine, v vlažnih kletih in v podzemeljskih hramih pa živi po več tednov, če ima primerne hrane. Radovoljen ne gre iz vode, samo ponoči ga svetloba izvabi na suho, posebno v zatohlici pred nevihtami. Zato tudi zažigajo ribiči ognje na prikladnih krajih v toplih nočeh ter potem iz vode prilezle rake brez velikega truda pobirajo. Gotovo najlagodnejši lov.

Podnevi tedaj čemi v svojem ždišču, držeč pred seboj klešče, ki so zmerom pripravljene pograbititi vse, kar bi užitnega prišlo v njih področje. Ako ga kaj vznemirja, povleče se kolikor mogoče nazaj ter se z nogami in ostjo na čelu upre tako čvrsto, da ga je težko izvleči celega. Navadno pušča ene ali pa tudi oboje klešče napastniku v rokah, sam pa ostane v rovu. Do klešč mu ni toliko, saj mu namesto izgubljenih v kratkem narasto druge. Res je sicer, da bodo nove nekoliko manjše in slabše, ali živelo se bo tudi z njimi. Bolje tako, nego nikakor. – Stoprav pod večer se napoti po svojih opravilih. Na svojem potu lazi z nogami po tleh, in sicer lahko naprej in nazaj, kakor se mu zdi, ali pa plava, veslajoč s krepkim repom, a nikoli naprej, zmerom nazaj ritensko. Za to ima tudi tehtne razloge. Uzmikajoč rak ima svojega sovražnika zmerom lahko na očeh in je vedno pripravljen na obrabo, ali pa tudi na napad. In ta hoja se mu vedno oponaša, zaradi nje je prišel v zamero pri vseh prijateljih napredka, ona ga dela, da velja povsod za nazadnjaka in da je že od nekdanj znak reakcije. No, on se za vse te obreke ne zmeni ni kratko ni malo, temveč hodi, kakor so hodili vsi raki od prvega svojega očaka počenši. In vendar so zmerom dobro izhajali. Pa kdo bi grajal raka zaradi tega, ali ne videvamo tudi med nami tega ali onega, ki hodi kakor rak, a vendar pride daleč, morebiti delj nego drug, ki ga vodi napredek!

V hrani ni nič izbirčen, držeč se pregovora: »Bodi slama al' seno, da je le polno črevo.« Dobro je vse, na kar se nameri, bodisi rastlina ali žival, vendar mu gre zadnja bolj v slast od prve. Črvi, polži, školjke in majhne ribe so mu pogavitna jedača. Mrtvečina pa mu je dražja od presnega mesa in kjer leži v vodi kaka večja mrhovina, zbirajo se na njej raki zbliza in zdaleka. Zato tudi ribiči nastavljajo rakom v vrše za vabo kosce kake stare ribe ali sploh

smradne mesnine. Ujetim rakom pa dajejo kopriv, korenja, otrobij, mleka in drugih vsakovrstnih odpadkov.

Pri vsem dejanju in nedejanju, na vseh potih in podjetjih vodijo raka štiri sluge, ki mu hipoma poročajo o vsem, kar se dogaja okoli njega. Štiri sluge so štirje čuti, namreč vid, sluh, vonj in tip.

O očesu smo že povedali, da je zloženo od velike množine predrobnih očesc in da je nasajeno na gibkem držalu. Tik očeš kraj čelne osti so vrasle tipalnice, in sicer dvoje daljše zunanje in krajše notranje. Zunanje so dolge malone kakor rak in so nasajene na tročlenem držalu, ki je spodaj podprto ali zakrito z neko lusko. V znožju je videti še neka kopičasta grbica in v njej je neka zelenkasta žleza, o kateri se pa ne ve, čemu je. Med velikima dvema tipalnicama stoje notranje mnogo krajše, katerih je pa vsaka na dve nitki razcepljena. Tudi te so postavljene na tročleno stojalo.

Na dnu notranjih tipalnic leži v neki globelici majhen odprt mehurec, napolnjen z vodo. Znotraj je obrasel z dlačicami, ki plavajo v vodi. Čim se zaziblje voda v mehurci, zatrepečejo tudi dlačice in ti potresi se prenašajo na neki živec, ki je v zvezi s tem mehurcem. Ta naprava je rakovo uho.

Da rak tudi vonja, je do konca dokazano. Kje pa ima to čutilo, ne moremo nič gotovega reči. Največ se misli, da vonj posredujejo niti notranjih tipalnic, ki so s pretenkimi dlačicami porasle in prav te dlačice veljajo navadno kot čutilo vonja.

Slovenski kmet in tudi drugi pametni svet se ženi pozimi, ko nima boljšega dela. In tudi rak je tega mišljenja, da je za ta posel zimski čas najprikladnejši. Kako se pa vede snubač, o tem nima nič gotovega poročila. Ali kakor ga poznamo, rekli bi, da se tudi pri tem imenitnem koraku ne prenegli, temveč da se nosi trezno in preišljeno in da opravlja vse s potrebno dostojnostjo.

Na pomlad začne mati račica jajca leči, vsega skupaj okoli dvesto. Mati jih nosi pod repom, vsako jajce namreč ima kratek repek, s katerim se obesi na to ali ono plavutno nožico, na vsaki jih visi po dvajset do trideset. Tako jih nosi tja do konca meseca junija. Takrat so zametki zreli, predro kožico in mladi rački prilezejo na dan. Majhni so in skoro prozorni ter počasi lazijo okoli matere, ki mirno ždi sredi njih. Kakor jih pa kaj prestraši, zbeže hitro pod rep, v svoje leglo, poprimejo se plavutnih nožic materini in ta jih urno unese vsaki nevarnosti. Toda materina ljubezen kmalu ohladne in nekega dne pusti sirote, da ne vedo, kako in kdaj so izgubili mater, očine skrbi pa tako nikdar počutili niso. Prepuščeni sami sebi se razidejo na vse strani s trebuhom za kruhom. Odtod tudi pogovor: »Razšli smo se kakor rakova deca.«

Rak učaka lepo starost, živi namreč do blizu dvajset let. Ali dandanes so taki račji Metuzalemi redki, vsaj pri nas. Saj nima miru. Tudi on čuti, kako težek je boj za obstanek; kamor krene, povsod pasti in nastave, vse polno sovražnikov in napastnikov. Potlej pa rasti in se veseli življenja, kdor more! Vsak paglavec, vsako pastirče iztikuje za njim in ga cmari pri ognju. Potem so še pravi rakarji, katerim je račji lov ali zabava ali obrt. Love ga z rokami ali s precepi, ali mu nastavljajo vrše, sake in mreže, kamor ga vabijo z mrtvimi ribami, z jetri in drugo mesnino. Drugod ga izmamijo z ognji ponoči iz vode, da neumnega brkača toliko laže in brez truda pobirajo.

V vodah, kjer imajo mir in jih redkokdaj kdo lovi, so tako brezskrbni, da ob belem dnevu grabijo po polžih, glistah ali kar se jim mesenega ponuja na palici privezanega. Na Plitvicah sem v jezeru Kozjaku to sam poskusil. Na močan prot sem privezal nekoliko kurjih črev in sem jih poteknil v vodo. Čreva še niso bila

dobro v vodi, že so od vseh strani planili raki nanja. Ko sem počasi vzdignil prot, vrgel sem tri rake na suho. Tako sem jih nekaj časa metal iz vode, četudi ne po tri, pa vendar po dva ali vsaj po enega. Sprva so kakor slepi hlastali po črevah. Ko so pa sčasoma videli, da je tovariša za tovarišem čudotvorni prot vzdigal iz njih srede, ne da bi se bil kdo povrnil in jim povedal, kako se jim godi na drugem svetu, polotila se jih je malo po malo neka treznost in neka resnoba. Bolj in bolj nezaupno so si ogledavali mameča čreva in dolgo jih je bilo treba premikati semtertja, predno se je kdo odločil pograbititi zanja. In še ta je bil navadno kakov malovreden mladeč, s starcem se je vsa stvar naposled zdela velenesumna. Dolgo ni bilo nobenega na videž in tudi mene je minil potrpež, niti mi ni več bilo do njih, ker naši mali družbi jih je bilo dovolj za posladek.

Poleg človeka ima rak med samimi povodnimi živalmi mnogo sovražnikov. Mnoge pohrustajo grabežljive ribe, zlasti dokler so še majhni in mehki, in koliko jih pohrusta vidra, celo lisica preži za njimi.

Svoje vrste – in še prav posebne – so raki v reki Kolpi ob hrvaški meji. Ne da bi bili morebiti telesno drugače ustvarjeni; taki so kakor vsi drugi. Ali glede umstvenih zmožnosti so daleč pred vsemi drugimi. Posebno veliki prijatelji so godbi, pravzaprav žvižganju. Lepemu žvižgu na ljubav ostavljajo najmastnejše zalogaje in prihajajo iz svojih skrivališč poslušat. In tedaj ima žvižgalec najlepšo priliko raka za rakom vlačiti na suho. Toda zgolj z duševno hrano se to vendar ne opravi, tudi želodcu je treba nekaj ponuditi. Ako torej hočeš v Kolpi z uspehom rake loviti, vzemi v eno roko prot, kateremu si na konec črva privezal, v drugo pa stisni precep in potem žvižgaj tisto imenitno račjo pesem. Kajti ne

gre, da bi žvižgal kar si bodi, kolpski raki so neznansko svojeglati. Ali njih pesem, ali pa nič!

Temu in onemu se bo to zdelo smešno. Tudi Valvasorju se je sprva stvar smešna zdela, a naposled je mož vendar verjel. Pišoč Slavo kranjske vojvodine je pobral slavni učenjak vse, kar se mu je zdelo, da bi ljubljani deželi utegnili služiti v čast. V tej stvari se je sam pošteno trudil, da bi zvedel resnico, ali okoliščini mu niso bile ugodne. Dasi tedaj na svoje oči ni videl loviti rakov na žvižg, vendar nas zagotavlja, da še okoli Vinice in Podbrežja tako love. Pravi, da žvižgalci med seboj tekmujejo; kdor zna bolje, nalovi več rakov. On sam je vprašal nekega Hrvata, Polakoviča po imenu, ki je služil Frankopana in je bil na glas, da zna rakom posebno dobro žvižgati. Vprašal ga je, če raki ne bi prišli, ako jim ne bi žvižgal. Hrvat je odgovoril, da ne pridejo, čuda redko pride kakšen. V tem ko jih žvižgalec nalovi sto, dobi jih drug, ki ne žvižga, jedva šest. Vprašan nadaljuje, ali imajo tudi drugi raki to svojstvo, pravi, da ne ve, ker on je lovil samo med Poljanami in Metliko. Tudi druge osebe od stanu so temu pritrdile. Valvasor bi se bil o tem tudi sam rad uveril, ali voda je bila motna in velika. Zato se opira na svedočanstvo vere dostojnih mož »sowohl von hochfürnehmer als gemeiner Condition«, ki so mu vse to potrdili iz svoje izkušnje. Na koncu še pristavlja, da rek šel je rakom žvižgat povsod drugod pomenja umrl je.

Dandanes o tem žvižganju vse molči. Gotovo je mlajši svet pozabil pravo račjo pesem. Kaj pa! Zapisana ni bila nikdar, hranila se je samo po ustnem izročilu v pravem pomenu te besede. In nekega dne je zatisnil oči star očanec in ž njim je šla pod zemljo tudi pesem, bodisi da je pozabil naučiti je sina, bodisi da je topi glavi ni mogel vcepiti. Tako se izgublja in opušča star običaj in

malo po malo gre v pozabo vse, kar je bilo od starine dobrega in hasnovitega. Kajne, ti račji prijatelj?

Rakova domovina je jako prostrana, razširja se namreč malone po vsej Evropi in po velikem delu Azije. Pri nas se nahaja po vseh vodah, posebno še mu prijajo kranjske in štajerske. Manj mu ugajajo vode po našem Primorju. Najlepše rake na Goriškem sem videl v kobariškem blatu, pa menda niso posebno ukusni. V Gorici vsaj imajo po gostilnicah samo kranjski veljavo. Nemo propheta in patria sua. Da v Soči ni in ne more biti lepih rakov, umeti je lahko; a popolnoma nerazumno mi je, zakaj jih Ipava nima, o kateri bi človek sodil, da je kakor nalašč ustvarjena za to žival. Na Koroškem ne manjka rakov nikjer, ali posebno hvaliti jih nisem čul. Na slovenskem Štajerju bivajo lepi in dobri raki v Sotli in v Pesnici in gotovo še drugod, kar pa meni ni znano. Toda Kranjska vendar prvakuje glede raštva; posebno s svojimi krškimi raki se je proslavila daleč preko ozkih svojih mej. Pa tudi ljubljanski raki, ki se love v Ljubljani, Gradaščici, Ižici in v drugih po ljubljanskem barju tekočih potokih so na dobrem glasu pri vseh poznavateljih. Vse hvale vredni so dalje raki iz Pivke, Planinščice in iz drugih potokov okoli Planine, Cerknice in Loža. Iz vseh teh krajev izvaža se mnogo tega blaga v Trst. Na Dolenjskem se ponašajo razen Krke z lepimi raki tudi Kolpa, Temenica, Mirna in še druge manjše vode, katerih tukaj ne bom našteval. Pa tudi gorenjska stran redi po otokih semtertja prav lepo žival. Tako npr. vem iz svoje izkušnje, da imajo Poljane nad Škofjo Loko jako velike in ukusne rake. Kar se tiče velikosti, bo zadoščevalo, ako povem, da so nekoč enega ulovili, ki je na tehtnici potegnil tri rezi, rekše: tri čerti libre. Sam ga sicer nisem videl, pravil mi je pa o njem vse časti in vere dostojen mož, ki je stal poleg tehtnice; bržčas ga je

tudi ukusil. Taki velikani so vendar redki. V Dolskem gradu pod Ljubljano so kazali nekdanj – da li še zdaj, ni mi znano – lupino ogromnega raka, če se ne motim, rekli so, da se je porodil v Krki. Tisti bi utegnil biti dostojen drug onemu poljanskemu, dokler je namreč še junakoval pod vodo.

Cerkniško jezero je polno rakov. Kadar voda upade, jih je po jamah brez števila. Pobirajo jih kakor hruške in spravljajo v vreče in košare. Ali ti jezerski raki glede dobrote ne morejo tekmovati s potočnimi, zato tudi nimajo prave cene.

Kupčija z raki je na Kranjskem znamenita in prinaša v deželo vsako leto najmanj kakih dvajset tisoč goldinarjev. In prinašala bi tudi več, ko bi se raštvo umno uravnalo. Iz same Krke se jih izvozi na leto najmanj sto tisoč repov, iz drugih voda pa tudi vsaj toliko, če ne več. Prvi trgovec s krškimi raki je krški poštar gospod A.; on sam jih razpošlje na leto blizu šestdeset tisoč repov. Največ jih gre na Dunaj, v Prago, v Pešto, potem v Pariz, London, Milano itd. Pol libre težki so precej redki, semtertja vendar je še kak težji, do dvajset lotov stare dunajske teže.

Staro pravilo že uči, da raka jej v mesecih katerih imena nimajo v sebi nobenega r, in ti meseci so: majnik, junij, julij in avgust. V teh mesecih je tudi trgovina z raki najživahnejša. Razpošiljajo jih v košarah, vložene med mah, ob večji vročini pa v slamo. Kadar gredo prav daleč, namažejo jih z vinom ali z vinskim kisom. Ujete rake spravljajo v posebne skrinje, plavajoče v vodi, ter jih pitajo s krvjo, z mesnimi odpadki in s slabimi ribami.

Predno končam, še nekaj šaljivega. Srbska smešnica pripoveduje, da je Turek, nepoznavši dotle raka, prišel k Srbu in, videvši to neznano žival pri njem, vprašal ga je, kaj je to. Srb mu odgovori, da je to bolhober, da lovi bolhe po hiši in ponoči v postelji. Turku

je bil po tem pojasnilu bolhober močno všeč, zato si ga izprosi od Srba in ga odnese domov. Kako sta se Turk in bolhober pogajala ponoči v postelji, o tem smešnica molči. Da ni bolh lovil, lahko si mislimo. Prej bi rekli, da se jim je pridružil, spomnivši se stare svoje pesmi:

»Tud' jaz bi se tvoje kože lotil, oh, kože lotil!«

Žaba

Stanovali smo zunaj mesta. Pri hiši je bil vrt, v njem so rasle jabolka, hruške, češplje in tudi ena češnja. V gorenjem koncu so bile pa gredice, na katerih so vse poletje do pozne jeseni cvetele cvetlice modre, rdeče, rumene in pisane. Moj oče so imeli z njimi posebno veselje in če le niso imeli boljšega opravila, gotovo so bili na vrtu. Mati so bili pa praktičnejši; postrani so gledali lepe rože in če je prišla govorica na vrt, vedno so godrnjali, češ, bogve, zakaj ta lepi prostor brez vsakega dobička stoji na vrtu. Oče, ki jim je bil hišni mir nad vse, vdali so se naposled materinim željam in neke pomladi, jaz sem se jel ravno abc učiti, vrgli so mati iz vrta vse rože in vse korenike, katere so oče še prejšnjo jesen zavarovali s slamo proti mrazu. Iz gredic je postala njiva in namesto tulipanov in narcis, namesto balzamin in georgin so posadili mati drago ameriško zelišče: krompir. Le pri plankah so pustili očetu majhen prostor, kamor so presadili tiste cvetlice, ki so se jim najbolj k srcu prirasle, ker materi bi se bili oče na tihem vendar smilili, ko bi jim bili uničili vse veselje. Ali ljubša, nego cvetice in krompir, ljubše, nego jabolka in češnje, dasiravno sem jih nerad pozabil, bila mi je velika mlaka konec vrta, ki tudi v najhujši suši ni usehnila. To je bilo moje morje, po katerem so se vozile moje ladje v daljna

mesta, na niti sem jih peljal celo v Ameriko. Tja sem vozil pesek, nazaj sem naložil češnjevih peška. In če se mi je po nesreči ladja potopila, nisem dolgo žaloval, naredil sem si drugo – s papirja.

Moje morje je bilo tudi živo. Žabe vsake velikosti so gospodovale v njem, vodni močeradi so kakor somi plavali semtertja, široki vodni hrošči v črnih frakih so se potapljali, vodni ščipalec je s kleščami prežal na mušice, ki so plesale nad vodo. Po ves dan sem stal kraj svojega morja in premišljeval živali, ki so tu notri živele in trpele. Se ponoči v sanjah sem bil pri njih in o pomladnih večerih, ko sem že v postelji ležal, bila mi je najslajša muzika regljanje mojih žab, ki sem vse poznal od najmlajše do najstarejše, ki je bila lepo zelena, po hrbtu pa je imela tri rumene proge. Najprej je jel debel moški bas poskušati žalostne glasove, odgovarjal pa mu je tenek glas – zdelo se mi je, da ga poznam. – Nekaj časa sta si odgovarjala v zateglih akordih, potem vse potihne, ali v tem hipu zagrmi ves kor in regljanje se je razlegalo daleč okoli v nezrečno moje veselje in v veliko nejevoljo moje matere. In tudi pozimi, ko je regljajoča moja banda spala pod ledeno skorjo, sem imel na morju nepopisno veselje. Bil je mraz, da je vse pokalo, s sosedovim

Andrejčkom sva se pa drsala na vrtu, da so iskre švigale izpod podkovanih peta – kadar ni bilo matere doma. – Nikoli te ne bom pozabil, mlaka na vrtu! Dnevi, ki sem jih preživel kraj tebe, so bili najsrečnejši.

V tisti hiši je stanoval mož samec, ki so mu ljudje sploh rekali: gospod profesor; učil je otroke v velikih mestnih šolah. Moja mati so se mu smejali, ker je lovil hrošče in gosenice in drug mrčes. Midva sva bila pa velika prijatelja in če sem le mogel, zmuzal sem

se v njegovo stanovanje. V velikih štirioglatih škatlah je imel vse te živali nabodene na iglah. Kakor soldatje so stali v vrstah, da jih je bilo lepo gledati. Tu sem videl velikega kleščmana rogača, zlato minico, malo pikasto polonico, zeleno kobilico s sabljo, kratko rečeno, vse živalice, kar sem jih kdaj videl na našem vrtu ali pa zunaj na izprehodih. Tudi z očetom sta si bila prijatelja in večkrat sta sedela na vrtu v prijaznem razgovoru.

Nekega dne, bilo je poleti, sedim na vrtu kraj morja in gledam sluznate kepe, ki so plavale po vodi. Spominjam se, da sem jih videl tudi lani ob tem času, ali kaj to pomeni, nisem vedel. Ker je prišel ravno profesor po vrtu, povprašam ga, kaj je to.

»Pojdi k materi, naj ti dado skledico.«

»Bojim se, da je ne bodo hoteli dati.«

»Čakaj, prinesem jo pa jaz.«

In res pride kmalu s skledico in zajame eno tako kepo z vodo vred. Zdaj sem videl, da so v kepi rumenkaste kroglice grahove velikosti s črnkastim zrnom v sredi.

»To postavi na kakšno okno in vsak dan poglej, če se bo kaj izpremenilo ali ne. Če boš videl kakšno izpremembo, pa mi povej.«

Že drugi dan sem videl, da so jajca bolj nabuhnjena in profesor mi je dal okroglo steklo, skozi katero se je vse mnogo večje videlo, nego je res. Kocinice na moji roki so se videle kakor prašičeve ščetine, da sem se moral smejati, ko sem skozi to steklo pogledal eno kroglico; zdelo se mi je, kakor bi notri ležala zvita živalica, ali nisem mogel prav razločiti. Ne enkrat, bogve kolikokrat sem hodil gledat vsak dan sluzne kroglice v skledi. Sesti dan sem že komaj pričakoval, da je profesor prišel domov, ker nekoliko kroglic se je odprlo in to, kar je poprej kot črnkasta pika ležalo v njej, plavalo je zdaj okoli po vodi kakor nežna ribica. Imela je rep, glavo in na

vratu z vsake strani drobno resico. Na pragu sem pričakoval profesorja, in ko pride, povem mu, kaj sem videl.

»Vidiš,« poučuje me, »to, kar sva zadnjič vzela iz mlake, to je bila kepa žabjih jajc ali žabji krak. Vsaka krogeljica je eno jajce in iz vsake bo nastala žaba. To, kar si danes videl okoli plavati, to so mlade žabice!«

»Ali to so ribice, ne žabice!«

»Le počakaj še malo in gledaj jih vsak dan. Vidiš to-le jajčece? Ravno zdaj bo živalca pregrizla sluznato lupino. Z glavo je že zunaj, zdaj se bo vsa izmotala – no, zdaj pa že plava okoli. To, kar ima na vratu, to so njene dihalke ali škrge, z njimi živalca diha, ker brez dihanja ne more živeti, kakor tudi ti ne; samo da imaš ti pljuča, mlada žabica ima pa škrge ali dihalke.«

»Zakaj jih pa one žabe v mlaki nimajo?«

»To boš že pozneje videl, zakaj ne. Le potrpi! Vidiš tole tukaj? Ta je šla spet nazaj v svojo lupino in jo je. Dokler so žabice mlade, jedo le sluznato svojo lupino, pozneje jim boš pa dajal krušnih drobtinic.«

Živalice so bile vse iz jajc, rasle so in ko so vso sluz pojedle, dajal sem jih kruha. Zdaj sem se spomnil, da sem lani tudi v mlaki videl ravno take živalice, ki sem mislil, da so ribice, rekli smo jim pupki. Imele so ravno tako debelo glavo, tak repek in škrge na strani. Pozneje so pa izginile iz mlake.

Čez dvajset dni sem zapazil, da so dihalke vedno manjše in da se počasi izgubljajo, in zdaj so se na zadnjem koncu glave blizu repa pokazai majhni izrastki. Profesor mi je povedal, da sta to zadnji nogi, ker žabe dobe zadnji nogi poprej nego prednji, in res sem drugi dan videl, da sta bili popolni žabji nožici. S steklom sem videl tudi prednji, pa sta bili še pod kožo skriti. Tako sta ostali

prav dolgo. Ko je šel drugi mesec h koncu, jela jim je na glavi koža pokati in popolne žabice so se jele iz kože motati. Ozka usta z roženim klunčkom na koncu so padla, usta so se zdaj široko odprla, zdaj ima tudi štiri noge, škrge so se skrčile in pozna se le še poklina, ki se pa tudi sčasoma zarase in repek se takisto izgublja. Zdaj so žabice splavale na vrh ter so molele glave iz vode. Mehovi, v katerih so poprej tičale, plavali so zdaj kakor žabje srajce po vodi.

»Vidiš,« rekel mi je profesor, »zdaj je žabica popolna, zdaj ima štiri noge, široka usta, izgubila je rep, izgubila je škrge, zdaj diha s plučni, torej je prišla vrh vode; prej pa, dokler je imela škrge, bila je vedno pod vodo kakor riba, ki vse svoje življenje diha s škrgami. Žabica zdaj ne bo več jela kruha, ampak druge drobne živalice, npr. muhe, črve, polže itd.; tedaj je najbolje, da jih neseš spet v mlako nazaj, kjer se bodo redile same.«

Gospod profesor mi je še veliko pravil o žabah. Rekel je, da se mlade žabice še vsakih osem dni leve, da šele v štirih ali petih letih popolnoma dorastejo, in pravijo, da čakajo do šestnajst let. Žabje oči so zlato obrobljene, imajo trepalnici in pod njima še eno kožico, ki jo lahko čez oko potegnejo. Na tistem kraju, kjer je bil dihalni poč, ostane tenka kožica, ki se pri regljanju napne kakor mehur, ki glasu daje posebno moč, toda regljajo pa sami moški, samice ne. Jezik žabji ni od zadaj prirasen, kakor navadno pri drugih živalih, ampak spredaj, in če hoče z lepkim jezikom loviti kako muho, zavihati ga mora ven. Žaba ima prav trdno življenje. Če ji tudi glavo odrežeš in ji iztrebiš drob, vendar se še čez več ur premika.

Pozimi se žabe zarijejo v grez in blato in prespe vso zimo, šele konec aprila se navadno prebude, mladiči pa malo poprej. Žaba se greje rada na soncu, sedi kakor pes na zadnjih nogah in gleda z

neko neumno ošabnostjo okoli sebe; srce ji pa precej v hlače pade; če le kak suh list zašumi, puhne v vodo. Žaba je človeku v postavi podobna in vem, da je že vsak videl človeka širokoustnega, izuljenih oči in zabuhlega lica, ki nas spominja žabe.

V zemlji so tudi našli okamenine velikanskega žabjaka in učenjaki so nekaj časa mislili, da je okamenel človek. Največ žab je menda na bregovih reke Volge; spomladi se sliši njih regljanje v tihih nočeh po več ur daleč. V Lujizijani živi pa žaba po en čevelj dolga, ki rjove kakor vol. Turkom je žaba sveta žival, ker poje slavo Alli.

Zeleno vodno žabo pri nas jedo, severnim Nemcem je pa gnus. Love se z rokami (ponoči pa z bakljami) in tudi s trnki, na katerih so napičeni črvi ali kos škrlata. Ocvrte in kuhane žabe so prav dobra in lahka jed, posebno za bolnike. Žabe jedo črve, hrošče, polže, muhe in drug mrčeš, tedaj so koristne. Njih največji sovražniki so ščuke, štoklje in nekatere druge vodne ptice.